

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

**Alžběta Krechlerová**

**Obraz ženy za první republiky dle  
dobových ženských časopisů**

*Diplomová práce*

Praha 2017

Autor práce: **Bc. Alžběta Krechlerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Kristina Zábrodská**

Rok obhajoby: 2017

## **Bibliografický záznam**

KRECHLEROVÁ, Alžběta. *Obraz ženy za první republiky dle dobových ženských časopisů*. Praha, 2017. 57 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kristina Zábrodská.

### **Abstrakt:**

Tato diplomová práce se věnuje ženským časopisům za první republiky a jak tyto časopisy viděly své čtenářky. Teoretická část přináší poznatky o kontextu vzniku ČSR, ekonomické a sociální situaci i postavení ženy v československé společnosti. Krátce se věnuje struktuře tisku a konkrétním ženským listům, které v době první republiky vyházely. Zaměřuje se na stranický i nezávislý tisk, ženské časopisy i postavení ženy – novinářky. Praktická část práce se zabývá vlastním výzkumem. Shrnuje výzkumné otázky, metodologii i vzorky výzkumu a v neposlední řadě samotné výsledky kvantitativní obsahové analýzy. Ty zahrnují zejména deskripci obsahu časopisů a výskytu ženských témat v jednotlivých vybraných listech, které byly určené pro měšťanské, dělnické a věřící venkovské ženy.

### **Abstract:**

This diploma thesis deals with women's magazines in the era of the First Republic and examines how these magazines have seen their readers. The theoretical part brings information about the context of the birth of the Czechoslovak Republic, the economic and social situation and the position of women in the society of Czechoslovakia. It also focuses on the structure of the press and specific periodicals that were published during the First Republic. It also deals with the political and independent press, women's magazines and the status of female journalists. Practical part of the thesis brings quantitative research. In this part, there are summarized research questions,

methodology, research samples and the results of the quantitative content analysis. It includes, in particular, a description of the contents of magazines and the occurrence of female themes in individual selected papers, which were intended for bourgeois, workers and religious women living in the countryside.

### **Klíčová slova**

Ženské časopisy, první republika, tištěná média, Československo, obsahová analýza

### **Keywords**

Women's magazines, First Republic era, press, Czechoslovakia, content analysis

**Rozsah práce:** 113 242 znaků

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 5. 2017

Alžběta Krechlerová

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí této diplomové práce, vážené paní PhDr. Kristině Zábrodské, za vstřícný přístup a veškerý čas, který mi při psaní práce věnovala. Dále děkuji své mamince a sestře za podporu nejen během studia.

**Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK**  
**Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce**

**TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:**

<b>Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:</b> Alžběta Krechlerová	<b>Razítko podatelny:</b>
<b>Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:</b> 2015	
<b>E-mail diplomantky/diplomanta:</b> Alzbeta.krechlerova@gmail.com	
<b>Studijní obor/forma studia:</b> Mediální studia/kombinovaná forma	
<b>Předpokládaný název práce v češtině:</b> Obraz ženy za první republiky dle dobových ženských časopisů	
<b>Předpokládaný název práce v angličtině:</b> The image of women in the First Republic era according to women's magazines of that time	
<b>Předpokládaný termín dokončení</b> (semestr, akademický rok – vzor: <i>ZS 2012/2013</i> ) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) <b>LS 2017</b>	
<b>Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování</b> (max. 1800 znaků): Období tzv. první republiky bylo dobou rozkvětu českého tisku. Vycházela řada deníků, ale rovněž se rozvíjely tituly pro specifické skupiny mající různé zájmy. Mezi tato periodika patřily i časopisy pro ženy, které měly poměrně široké zastoupení, mezi ženami se těšily velké oblibě a dosahovaly vysokých nákladů a počtu předplatitelek. I přes to, že je toto období z hlediska mediálního vývoje velice zajímavé, věnuje se mu poměrně málo autorů. Specifika časopisů pro ženy měšťanské, dělnické či vesnické v podstatě nejsou popsány, věřím proto, že tato práce tuto oblast doplní relevantními informacemi, které přispějí k případnému dalšímu budoucímu bádání. Budu se tedy snažit vysledovat obraz ženy z různých společenských vrstev v dobovém tisku, jejich životní styl, jejich náhled na život a jejich celkové zobrazování. K tomu cíli slouží právě ženské časopisy, protože lze předpokládat, že vypovídají o své cílové skupině a zároveň ji formují.	
<b>Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy</b> (max. 1800 znaků): Cílem této práce je popsat zobrazení života ženy za první republiky. Práce popíše témata, kterým se věnovaly vybrané ženské časopisy za první republiky. Podle těchto témat je mým záměrem vysledovat, jaké oblasti zajímaly ženy měšťanské, vesnické a dělnické. Předanalýza, kterou jsem provedla, prokázala, že časopisů určených venkovským ženám vycházelo minimum. Vzhledem k silnému náboženskému založení, které se právě na vesnicích stále vyskytovalo, lze usuzovat, že na venkovské ženy cílil hlavně katolický tisk, který proto také do výzkumu zahrnu. Předpokládám, že témata časopisů pro různé skupiny žen se budou lišit. Předpokladem je rovněž i odlišný styl psaní článků, grafika atd. Cílem práce je podle obsahů jednotlivých časopisů ukázat, co ženy určitých politických a společenských skupin zajímalo a co je pro ně (pohledem časopisů pro ně určených) typické. Základem bude výzkum časopisů určených pro každou ze skupin žen a následné porovnání výsledků – tedy, čemu se jednotlivé časopisy věnovaly a jak právě ony zobrazovaly svou čtenářku. Pokusím se rovněž nalézt, co mají časopisy pro jeden typ žen společného a jak se odlišují proti časopisům určeným jiným ženám.	
<b>Předpokládaná struktura práce</b> (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):	

1. Úvod – zdůvodnění volby tématu
2. ČSR – vysvětlení vzniku a dalšího vývoje ČSR s důrazem na rozvrstvení obyvatel, především s důrazem na ženy, časopisy pro ženy
  - 2.1. Politický a kulturní vývoj – shrnutí politické situace a vývoje kulturní oblasti
  - 2.2. Sociální struktura obyvatel Československa – popis ekonomických poměrů a postavení obyvatel ČSR
    - 2.2.1. Postavení ženy za první republiky – sociální postavení žen, jejich práva, vývoj v čase
  - 2.3. Časopisy pro ženy první republiky – představení a stručný popis časopisů určených ženám za 1. republiky
3. Venkov a urbanizace 19. a 20. století – popsání stěhování obyvatel do měst a změny počtu obyvatel na vesnici a ve městech s důrazem na první republiku a změny v tomto období
4. Metodologie – vysvětlení metody výzkumu
  - 4.1. Obsahová analýza
  - 4.2. Zvolená metodika a postup
  - 4.3 Hypotézy
5. Ženy očima dobových časopisů – výsledky výzkumu, obraz žen jednotlivých společenských skupin (předpokladem je žena měšťanská, dělnická a vesnická)
6. Závěr – shrnutí cíle práce a výsledků

**Vymezení podkladového materiálu** (např. titul periodika a analyzované období):

Rozsévačka (1926–1936)

Komunistka (1926)

Ženský list (1920-1921)

Rozkvět (1918–1931)

Česká žena (1918–1927)

Křesťanská žena (1932, 1936)

Ženský obzor (1918–1938)

Ženský svět (1918–1930)

Hvězda československých paní a dívek (1929, 1932, 1934, 1935)

**Metody (techniky) zpracování materiálu:**

Kombinace kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy. Jednotkou analýzy bude článek věnující se ženským tématům (vaření, zdraví, péče o děti, o domácnost, spolkový život...).

**Základní literatura** (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

**Olivová, Věra: Dějiny první republiky**

Autorka se věnuje politickým dějinám a důležitým událostem v historii Československé republiky, tedy od roku 1918 do roku 1938 se zaměřením právě na kritický rok 1938. Věnuje se jak vnitřnímu vývoji a politice, tak mezinárodním vztahům Československa.

**Kubíček, Jaromír: Česká retrospektivní bibliografie. Řada 2, Časopisy, díl 2. Časopisy České republiky 1919-1945**

Bibliografie se věnuje výčtu a stručným informacím o všech časopisech, které byly v ČSR vydávány od roku 1919 až do konce války. Poskytuje informace o vydavateli, periodicitě a dalších detaily o periodikách.

**Bednařík, Petr; Jirák, Jan; Köpplová Barbara: Dějiny českých médií**

Autoři zachycují vývoj českých médií od jejich počátku až po začátek nového tisíciletí. Historii médií mapují s akcentem na celkový kontext a situaci, která dané období charakterizuje – věnují se tedy politickým souvislostem i technologickému vývoji. Popisují jednotlivé etapy historie se



zaměřením na vývoj a popis médií právě v té které době.

**Lenderová, Milena: Žena v českých zemích**

Tato publikace přináší poznatky o nahlížení na ženu v českých zemích. Věnuje se zaběhnutým stereotypům týkajících se žen ve vztahu k mužům i představám o tom, jak by správná žena měla vypadat.

Autorka se věnuje postavení žen v rámci jednotlivých oblastí, jako je partnerství, veřejný život, rodina atd.

**Horská, Pavla; Maur, Eduard; Musil Jiří: Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa**

Kniha popisuje vývoj urbanizace, tedy přesun obyvatel do měst, v českých zemích. Věnuje se jí od jejího rozmachu za průmyslové revoluce před více než dvěma sty lety s akcentem na změny, které toto období znamenalo. Kombinuje zde pohled sociologie, demografie i historiografie. Velkou pozornost věnuje Praze.

**Sedláková, Renáta: Výzkum médií**

Autorka přináší poznatky o způsobech výzkumu médií, o nejčastějších metodách a jejich specifikách. Zaměřuje se i na vymezení teoretického a empirického rámce zkoumání a poskytuje poznatky o realizovaných výzkumech v České republice.

**Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum**

Publikace Jana Hendla čtenáři předkládá popis a způsoby provedení kvalitativního výzkumu. Prezentuje jednotlivé druhy kvalitativního výzkumu a vysvětluje jejich specifika a možnosti realizace. Věnuje se všem etapám výzkumu – sběru dat, kódování, vyhodnocení i interpretaci.

**Diplomové a disertační práce k tématu** (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Bednaříková, Barbora: Obraz ženy na portrétní fotografii týdeníku *Letem světem* v letech 1927 a 1937 Praha: Univerzita Karlova, FSV, 2012

Jandová, Hana: Ke každodennosti novináře za první republiky. Praha: Univerzita Karlova, FSV, 2013

Mastná, Naděžda: *Revue Eva 1928 – 1932: literatura a výtvarné umění v dobové reprezentativní revue, reflexe proměn životního stylu*, Brno: Masarykova univerzita, FF, 2011

Ondrušková, Andrea: *Medzi dvoma svetmi: časopis Ženské Listy a život českých žien v Amerike v rokoch 1894-1901*, Praha: Univerzita Karlova, FSV, 2012

Zábrodská, Kristina: *Gastronomie na stránkách prvorepublikového tisku v Čechách*, Praha: Univerzita Karlova, FSV, 2012

Zamazalová, Michaela: *Obraz ženy v tištěných médiích v meziválečném Československu*, Praha: Univerzita Karlova, KTF, 2014

## Obsah

<b>ÚVOD .....</b>	<b>2</b>
<b>1.TEORETICKÁ ČÁST.....</b>	<b>3</b>
1.1 VZNIK ČESKOSLOVENSKA .....	3
1.2. SOCIÁLNÍ SITUACE A EKONOMIKA RANÉHO ČESKOSLOVENSKA .....	7
1.3. SOCIÁLNÍ ROZVRSTVENÍ OBYVATEL A URBANIZACE.....	10
1.4 POSTAVENÍ ŽENY VE SPOLEČNOSTI ČSR .....	13
1.5 KULTURA ZA PRVNÍ REPUBLIKY .....	15
1.6 ČESKÁ MÉDIA.....	18
1.6.1 Tiskové kanceláře.....	19
1.6.2 Stranický tisk.....	20
1.6.3 Nezávislý tisk.....	22
1.6.4 Rozkvět časopisů.....	25
1.6.5 Časopisy pro ženy .....	27
1.6.6 Žena novinářka .....	30
1.6.7 Cenzurní praxe .....	32
<b>2. PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>33</b>
2.1 TÉMA A CÍLE VÝZKUMU .....	33
2.2. METODOLOGIE .....	34
2.3 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	36
2.4 VÝSLEDKY ANALÝZY.....	37
2.5. SHRUTÍ VÝSLEDKŮ .....	51
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>54</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>55</b>
<b>SEZNAM LITERATURY.....</b>	<b>56</b>
KNIŽNÍ PUBLIKACE .....	56
ELEKTRONICKÉ ZDROJE .....	57
TISK .....	57

## Úvod

S blížícím se výročím sta let od založení Československa se období první republiky věnuje větší pozornost. Poukazuje se na tehdejší módu, gastronomii nebo architekturu, ale toto období je charakteristické i rozkvětem žurnalistiky a výrazným rozšířením řad periodik a časopisů, které se začaly v této době vydávat. Nemalý zájem začal vzbuzovat i tisk určený specifickým skupinám obyvatel rozdílným ať už pohlavím, věkem, třídním zařazením či koníčky. Mezi tyto skupiny patřily i ženy. I přes to, že je tato doba v našich dějinách velice zajímavá a dynamická, se jí se zaměřením na žurnalistiku nevěnuje příliš autorů a o to méně literatury se zajímá o konkrétní ženské časopisy.

Tématem této diplomové práce je obraz žen, který za první republiky veřejnosti předkládaly dobové ženské časopisy. Práce se zaměřuje na to, jak časopisy určené ženám zobrazovaly jejich běžný život a jakým tématům se věnovaly. Zjišťuje, co ženy určitých společenských skupin zajímalo a jaký obsah byl pro ně v jednotlivých časopisech vytvářen.

Práce je rozdělena do dvou základních částí. První z nich je teoretické vymezení tématu a s ním souvisejících oblastí. Shrnuje vznik a vývoj Československa se zaměřením na kulturu a žurnalistiku, věnuje se postavení ženy a jednotlivým sociálním vrstvám doby, popisuje český tisk a časopisy pro ženy. Druhá část předkládá obsahovou analýzou periodik *Komunistka*, *Rozséváčka*, *Křesťanská žena*, *Česká žena*, *Ženský svět* a *Hvězda československých paní a dívek*. U těchto časopisů sleduji „klasická ženská témata“, jako je péče o domácnost, vaření, móda atd. První dva listy reprezentují tisk dělnickým ženám, další dva venkovským a poslední jmenované měšťanským čtenářkám. Vzhledem k dlouhému časovému období, které jsem si vybrala ke sledování, jsem se rozhodla výběr časopisů oproti těmto mírně snížit. Domnívám se, že i přes menší počet zkoumaných listů dokáže analýza nabídnout zajímavé výsledky a naplňuje cíle výzkumu.

Cílem práce je vysledovat obraz žen jednotlivých společenských skupin. K tomu slouží především obsahová analýza uvedených ženských časopisů. Lze předpokládat, že tento tisk jednak vypovídá o své cílové čtenářské skupině, ale zároveň ji i utváří.

# 1. Teoretická část

## 1.1 Vznik Československa

Protirakouské tendence většiny českých obyvatel, a hlavně politických představitelů, nebyly v čase, kdy české státy spadaly pod Rakousko-Uhersko, ničím neobvyklým. Ovšem myšlenka na úplně odtržení od Rakouska-Uherska nehrála mezi „obyčejným lidem“ ani mezi politiky v podstatě žádnou roli. To, o co většina usilovala, bylo především získání větší politické moci a zrovnoprávnění obyvatel nejen v Předlitavsku, ale i v Českých zemích, ve kterých neměli příslušníci jiných národností rovná práva jako rakouští Němci. Touha po osamostatnění vznikla ve většině Čechů až s příchodem první světové války. Již v roce 1914 dospěl T.G. Masaryk z názoru, že *„...habsburská monarchie přestala být definitivně vhodným státním útvarem pro český národ a jeho všestranný další rozvoj. Vojensko-byrokratická diktatura a ovzduší útočného německého nacionalismu ukazovaly na temnou budoucnost českých státoprávních snah.“* (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 532-536). Pro Čechy válka znamenala konec nadějí na vyrovnání s Rakouskem, které se ještě před jejím započítím alespoň zčásti rýsovalo. Rakouští a čeští Němci začátkem války ovšem nehodlali s Čechy o jakémkoli zrovnoprávnění jednat. V úmyslu měli pouze dohodu s vládou a tu Čechům následně vnutit. Čechům, a to hlavně osobnostem veřejného života, nastali velmi těžké časy. Z preventivních důvodů byli pronásledováni, vykonstruovaně odsuzováni a někteří byli dokonce za protistátní činnost popraveni<sup>1</sup> (Kárník, 2000, s. 17-20).

Perzekuce se výrazně dotkla i kulturního a mediálního života včetně žurnalistiky. Desítky časopisů byly pozastaveny. Největší nevoli vzbuzovaly časopisy národně sociální a sociálně demokratické. Patrné byly snahy o potlačení českého národního smýšlení a vlastenectví, které se projevily v zakázání knih připomínajících český stát a jeho historii. Zákazů ale bylo mnohem více. Postiženy byly i pokrokové antimilitaristické a protikatolické knihy. V kultuře obecně vládla přísná cenzura, která se dotýkala nejen novin, časopisů a knih, ale také školních učebnic nebo například divadel. Perzekuce postihla i novináře – například žurnalisty z realistické strany. Velmi tvrdě se trestaly také protiválečné výroky a rovněž projevy národního

---

<sup>1</sup> V Ostravské Třebové byl v listopadu 1914 popraven teprve šestadvacetiletý Slavomír Kratochvíl, představitel prvního domácího odboje. V prosinci téhož roku pak o život přišel rovněž novinář Vojtěch Kotek (Šedivý, 2014, s. 175).

a slovanského uvědomění. Stíhání čelili zejména představitelé anarchistického, antimilitaristického a bezvěreckého hnutí. Český politický život měl být v podstatě zničen a omezen na loajální prohlášení (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 501). Zatčení neminulo ani významné české politiky, a to poslance Václava Klobáče nebo vůdce Národní strany svobodomyšlné Karla Kramáře. V roce 1916 byl ustanoven program, který by s konečnou platností vyřešil česko-německé vztahy na oficiální úrovni. Plánovala se v podstatě destrukce českých národních práv a úplná germanizace Českých zemí. A právě tato nepříjemná představa podnítila obrat Čechů proti Rakousku a vyburcovala snahu o důrazné řešení. To se začalo rozvíjet pod hlavičkou protirakouského odboje založeného Tomášem Garriguem Masarykem v Itálii. Ve svém prohlášení ze 14. listopadu 1915 explicitně a jasně vyjadřuje odvážné požadavky odboje, potažmo českého národa – a to vytvoření samostatného československého státu (Kárník, 2000, s.19-21).

K postupnému obratu a transformaci poměrů v Rakousko-Uhersku, které přispěly k myšlence vytvoření ČSR, vedla na začátku roku 1917 významná změna situace v Rusku. Bouřlivé demonstrace proti tamnímu režimu vedly k povstání, jehož účastníkům se během krátké doby podařilo svrhnout carský režim, což vedlo k výrazné demokratizaci země. Ve válce tak proti sobě stála poměrně demokratická Dohoda a proti ní stále „zastaralé“ polo-absolutistické státy. Tato změna měla vliv i na rakouského císaře Karla, který nastoupil na trůn po smrti Františka Josefa v roce 1916. Karel začal prosazovat demokratické reformy, zrušil mimo jiné trest smrti několika českým odsouzencům, učinil také konec nenáviděnému a vynucenému česko-německému vyrovnání. V květnu 1917 obnovil zasedání parlamentu, čímž povolil vyslovit zástupcům národů Předlitavska vlastní požadavky na půdě nejvyššího zákonodárního sboru. V onu dobu byly tyto požadavky v jádru revoluční. Čeští poslanci (ve zveřejněném dokumentu) žádali sloučení všech částí československého národa v jednotný demokratický stát. Zástupci odboje v čele s Masarykem a Benešem se v následujícím roce snažili o získání co největšího množství podporovatelů. Základem byla česká diplomacie, která ale zatím nepřinášela významné výsledky (Kárník, 2000, s. 24-27).

Naděje vzkvétala spíše díky situaci na válečných frontách. Vojenské ofenzivy Německa a Rakouska-Uherska, ve kterých oba státy spatřovaly šanci na vítězství, dopadly nevalně. Na Balkáně přišly mocnosti o Bulharsko, a i když měly stále ještě v držení četná území, jejich materiální a lidské zdroje byly vyčerpány. Země na straně

mocností se potýkaly s vážnými krizemi, které se dotýkaly i politické a ekonomické oblasti. Velmi výrazné byly tyto negativní zásahy právě v habsburském mocnářství. Vidina nejjisté budoucnosti vyústila i v to, že se z českých zemí začaly vyvážet zbytky obilí a dalších potravin. Národní výbor tento krok neschvaloval a pověřil Socialistickou radu, aby vývoz zatrhl. Rada se rozhodla uspořádat generální stávkou, která měla mít rovněž politický dopad. Usilovala o plné osamostatnění Československa. Národní výbor ale o tomto kroku nevěděl a nebyl na realizaci dosud plně připraven. Výbor považoval samostatný politický postup Rady za nežádoucí a za ohrožení své pozice v české politice. Proto rychle a důrazně převzal situaci pod kontrolu a opět se pevně chopil otěží (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 529-531).

Národní výbor i Československá národní rada měla v představě o ukončení války jasno. Oba orgány počítaly s kapitulací ústředních mocností na jaře 1919, což by značilo úplně politické zhroucení Rakousko-Uherska a dobré vyhlídky na vytvoření samostatného státu. Tuto vidinu podporovala i bezútešná vnitropolitická a sociálně hospodářská situace, která se projevovala stávkami i vojenskými vzpourami. To ale mělo za následek odlišný vývoj – Německo a Rakousko-Uhersko předaly již v říjnu 1918 prezidentu USA Wilsonovi dokument, v němž žádaly o mírové jednání. Jeho výsledky mohly přinést habsburské říši záchranu, zatímco Českým zemím mohly naopak naději na utvoření Československa zhatit. Prezident Wilson poslal reakci nejprve Německu, s vyjádřením k Rakousko-Uhersku váhal. To vzbudilo obavy z toho, že by snahu o vytvoření Československého státu nemusel Wilson podpořit. 26. září byla ustanovena prozatímní československá vláda, jejíž založení urychleně oznámil Edvard Beneš 14. října. Zároveň žádal dohodové představitele o její diplomatické uznání. V čele vlády stál T.G. Masaryk a postupně ji uznala Francie, Anglie, Srbsko a Itálie. Masaryk 18. října předložil Washingtonu deklaraci, ve které byl popsán politický program vlády. Dokument byl sestaven v rámci demokratických zásad, obsahoval i příslib rovnosti národnostním menšinám. Téhož dne odpověděl prezident Wilson na nabídku Rakousko-Uherska, kde mimo jiné uznává Československou radu za vládu. Císař Karel se ještě pokusil situaci zachránit přeměnou monarchie na „svaz svobodných národů“. V tomto novém uspořádání se měly národy podílet na správě a řízení státu prostřednictvím svých rad. Národní výbor tento manifest odmítl (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 531–532, Buchvaldek et al., 1986, s. 368).

28. října se Národní výbor dostavil na samodržitelství s tím, že přebírá správu země a vyhlásil samostatný stát. Zákon o vzniku československého státu, připravovaný Aloisem Rašínem, byl již hotový – chybělo pouze uvedení formy státu. Na ulicích se ale již v tuto dobu bez oficiálního oznámení provolávala republika. Zákon schválil Národní výbor ještě ten večer. Poslední říjnové dny přebíraly moc v Českých zemích národní výbory. 30. října byla Slováci přijata Deklarace slovenského národa, která oficiálně vyhlášovala právo Slováků na sebeurčení a nezávislost a zároveň zrušila jejich spojení s Uherskem. Jako určujícím prvkem osvobozenického hnutí se ukázala být česká buržoazie. Rozhodla v podstatě o výsledcích revoluce i o třídním charakteru nově vznikajícího státu. Představovala vládnoucí sílu a svou pozici si uhájila i před tlakem levicového dělnického hnutí, které usilovalo o nové sociální uspořádání společnosti (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 532-536, Buchvaldek et al., 1986, s. 384). Definitivní rozpad Rakousko-Uherska byl pak dovršen 12. listopadu, kdy byla vyhlášena samostatná Rakouská republika (Ort, 2000, s. 32).

## ***1.2. Sociální situace a ekonomika raného Československa***

Vznik samostatného Československa nepředstavoval cíl pouze kvůli národním zájmům, ale byl řízen i nepříliš dobrou sociální situací, která postihla válkou drancované země včetně těch českých. Vznik ČSR měl obyvatelům otevřít cestu k novému začátku, vytvořit si stabilní sociální a ekonomické podmínky a dostat se k lepším zítřkům, které pod vládou Habsburků většina neviděla. A i přes to, že situace nebyla jednoduchá, nově zřízený stát a pocit vytouženého vítězství byl základem optimismu a víry v to, že život bude opravdu lepší, než býval za starého režimu (Kárník, 2000, s. 49).

Sociální situace, a to především v oblasti zdraví, ovšem skutečně nebyla nejpriznivější. Největším zabijákem, který měl za dobu války na svědomí neuvěřitelných 20-25 milionů obětí, byla Španělská chřipka. Toto onemocnění udeřilo na střední Evropu ze Španělska, kam se dostalo přes Ameriku z Číny. V Praze se v plné síle vyskytovala již v říjnu 1918 a měla poměrně značný vliv na život obyvatel. Školy, které měly být po prázdninách již v provozu, byly stále zavřené, v úřadech či policejních stanicích byl běžně počet zaměstnanců o polovinu menší než před pandemií. Rychlost šíření i závažná úmrtnost se projevila v silící panice. Na klidu obyvatel nepřidával ani fakt, že vojáci byly povoláni k rychlému vykopání obrovského množství hrobů a k sestavování rakví. Díky přidělovému systému potravin byli navíc lidé na hranici vyhladovění (Kárník, 2000, 49-50, Gebhart, Šedivý et al., 2003, s. 48-49).

Léčba nemoci nebyla úspěšná, a tak pandemie vymizela až v roce 1919 (víceméně samovolně). Ke špatné sociální situaci přispívala nejen oblast zdraví, ale přidala se také čím dál prudčeji rostoucí nezaměstnanost. Problém byl i v nedostatku surovin a odbytu továren. Množství zboží, které bylo potřeba za války, již po jejím skončení nebylo reálně prodat. Na začátku roku 1919 byl nucen propouštět i legendární prodejce obuvi Tomáš Baťa, nezaměstnanost obecně rostla v textilní výrobě a ve zbrojním průmyslu. Na počátku roku bylo v nově vzniklém státě evidováno 228 tisíc lidí bez zaměstnání (bez Slovenska, kde v tu dobu evidence ještě nebyla možná). Pod 200 tisíc klesla nezaměstnanost až na podzim toho roku. Zákon o podpoře v nezaměstnanosti sice existoval, výše příspěvku byla ovšem extrémně nízká – činila pouhé 4 koruny na den. Zákon vstoupil v platnost ze začátku jen na dva



měsíce, s trvajícím vysokou mírou nezaměstnanosti byl ovšem neustále prodlužován (Kárník, 2000, s 50).

Problém představovala kombinace výše zmíněné rostoucí nezaměstnanosti a zároveň rostoucích cen potravin, ale i dalších druhů zboží (jako například oblečení). Z důsledku velmi malých oficiálních přidělů nabyla nesmírných rozměrů lichva s potravinami – tzv. keřasení. Obrovský rozdíl je vidět v případě srovnání cen z roku 1918 s těmi předválečnými, obzvláště pokud se zaměříme na ceny na černém trhu, který se po válce výrazně rozšířil. Po válce bylo máslo a margarín 46krát dražší, mýdlo 51krát, mouka 47krát a například vepřové maso 25krát. Situace se obyvatelstvu nelíbila, lid se bouřil a tlačil na urychlené řešení tohoto problému. Ministerstvo pro zásobování lidu se snažilo proti lichvě s potravinami a dalšími artikly bojovat a ceny přerozdělovaných komodit regulovat. V přidělových cenách do léta 1919 neprobíhal nijak zásadní pohyb, naopak dokonce někdy klesaly, což se dá zásobovacímu systému přiřknout za velký úspěch. Pokud se zaměříme na oblasti kultury, zjistíme, že ceny vstupenek byly naopak velmi nízké. Národní divadlo je nabízelo do druhé galerie za pouhých 0,60 korun, což byla cena stejná jako za jedno vejce. Vinohradské divadlo do této kategorii prodávalo lístek ještě levněji, a to za 0,50 korun (Kárník, 2000, s. 50-52).

K úplnějšímu pohledu na to, jak sociální situace vypadala, je kromě výše popsaných cenových problémů vhodné zahrnout i stručný popis tehdejších mezd. Ty byly velice nízké. Na jaře roku 1919 činil měsíční výdělek horníků v nejnižší kategorii asi 155 až 175 korun, v té o něco vyšší se jednalo o 270 až 600 korun. Truhláři si měsíčně vydělali o něco více než běžný horník, a to přibližně 430 až 650 korun. Nižší úředníci měli údajně mzdu nižší. Nejhůře na tom ovšem byli zemědělní dělníci, kteří měsíčně dosáhli na 50 až 80 korun. Výhodou byl ale fakt, že pro tyto pracovníky byly zajišťovány základní potraviny, které dostávali ke mzdě zdarma. Co se týče reálných mezd, oproti předválečnému roku 1913 jednoznačně poklesly. V roce 1919 činily pouze 37,4 % z těch původních předválečných. Z tak malých mezd nebylo pro lidi vůbec snadné vyžít, natož žít na nějaké „lepší úrovni“. Po opadnutí prvotního nadšení a naděje po vybudování samostatného státu začali lidé upadat do stále větší skepse a strachu, že se jejich ekonomická situace oproti té před válkou nijak nezlepší. Tyto nálady a obavy se postupně měnily v rozhořčení a neklid. Pořádali se demonstrace a stávky, jejichž organizátory byli nejčastěji dělníci, státní zaměstnanci a ženy, tedy skupiny obyvatel, kteří na tom byli z hlediska mezd nejhůře. V rámci těchto akcí

někteří protestující nezřídka kdy spadávali k protižidovským a nacionálně motivovaným excesům, a to například i proti redakci významnému německy psanému deníku Prager Tagblatt (Kárník, 2000, s. 52-57). Z výše zmíněných faktů můžeme usuzovat, že sociální a ekonomická situace mnoha obyvatel na počátku zrodu nového státu nebyla příznivá.

### ***1.3. Sociální rozvrstvení obyvatel a urbanizace***

Zásadními ukazateli pro to, abychom mohli posoudit rozvrstvení obyvatel dle třídní příslušnosti, je jejich povolání. V letech 1840 až 1920 se snížil počet pracovníků ve výrobních řemeslech a průmyslu. V těchto odvětvích v průběhu války, a především v několika poválečných letech, prudce klesla produktivita práce. Příčin bylo více – zastaralé výrobní materiály a zařízení, nedostatek kvalitních surovin, špatná organizace práce i poválečná demoralizace. Podobný pokles je vidět i v zemědělství. Oblastmi, ve kterých počet zaměstnanců naopak stoupl, byly doprava a obchod – po válce zde pracovalo o 0,36 % lidí více než před ní. O 5,12 % stoupl ovšem počet těch, kteří se museli spoléhat na výrobu zbytku společnosti. Byli to zejména váleční veteráni, invalidé a další lidé poškozeni válkou. Sociální zátěž společnosti byla proto v poválečné době značná. A kde tedy leželo jádro výroby? V roce 1921 převažoval textilní průmysl, ve kterém se pohybovalo kolem 278 tisíc zaměstnaných. Po vzniku samostatného ČSR se také velmi zvedlo stavebnictví, které zaměstnávalo 266 tisíc výdělečně činných. Třetím nejpočetnějším odvětvím je pak kovovýroba, která zaměstnávala 237 tisíc pracovníků. Nejpočetnější vrstvu společnosti tvořili dělníci. V roce 1921 už České země zdaleka nebyly zemí živnostníků jako dříve. Vzhledem k tomu, že se mistři se svými uční vyskytovali především tam, kde byli nejvíce potřeba, byla jejich koncentrace nejvyšší na vesnicích a v menších městech (Kárník, 2000, s. 297-303).

Co se týče národní příslušnosti dělnictva, lze konstatovat, že největší část tvořili Němci. A byla to část opravdu velká – téměř jedna třetina všech dělníků. Zbytek tvořili čeští a slovenští dělníci a malou část rovněž Poláci. Zajímavý je i poměr dělníků při zohlednění pohlaví. V roce 1918 byl počet žen v dělnických profesích z důvodu války velice vysoký, ze všech zaměstnaných v dělnictvu bylo 39,2 % žen – dělnic. Po válce jejich počet prudce poklesl, konkrétně na 32 %. Další významné klesání se však neuskutečnilo a počet žen se na této úrovni udržel následující tři léta. Je tedy vhodné upozornit, že zažitá představa převážně mužů dělníků v ČSR je mylná. Když se podíváme na další profese typické pro ženy v popisované době, dominovaly v „samostatně vykonávaných domácích službách“, kde se pohybovalo 87,5 % žen. V kategorii služebnictva bydlícího u zaměstnavatele také ženy výrazně převážily muže, bylo zde dokonce 98,1 % žen. Ženské pohlaví převládalo i v textilním

a oděvním průmyslu, bylo jich zde okolo 60 %. Překvapením ale je jejich počet v průmyslu chemickém – ženy tvořily 36 % z celého osazenstva (Kárník, 2000, 303-306). Pro přehlednost poměru žen a mužů v různých odvětvích v roce 1921 přikládám tabulku:

<b>Obor/odvětví průmyslu</b>	<b>Relativní četnost žen v poměru k mužům</b>
Služebnictvo bydlící u zaměstnavatele	98,2 %
Samostatně vykonávané domácí služby	87,5 %
Oděvní průmysl	61,01 %
Textilní průmysl	59,38 %
Chemický průmysl	35,67 %
Dělnictví	32 %

Zdroj: Kárník, 2000, s. 303-306

Po dělnické příslušnosti následovala maloburžoazie. Zařadit sem lze malé obchodníky, soukromé řemeslníky, střední a drobné rolníky. Nejmenší skupinu, asi kolem 6 %, tvořila buržoazie, to znamená kapitalističtí podnikatelé a statkáři a rovněž představitelé mocenských orgánů. I když pod tuto skupinu spadalo nejméně příslušníků, jednalo se o důležitou část společnosti, která měla hlavní slovo v otázce ekonomiky a politiky země. Nedílnou součástí třídního rozvrstvení byla i početná vrstva inteligence. Ta se stala velmi rychle se rozvíjející kategorií (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 13).

V otázce složení obyvatelstva nelze nezmínit národnostní příslušnost. 65 % (asi 8 milionů 760 tisíc lidí) tvořili Čechoslováci, konkrétní počet zvláště Čechů a zvláště Slováků ovšem není k dispozici, jelikož se mezi těmito dvěma národy nerozlišovalo. Z národnostních menšin představovali největší část, 23,4 %, Němci. Německé obyvatelstvo (cca 3 miliony 123 tisíc lidí) obývalo převážně pohraniční a průmyslové oblasti Československa. Druhou největší menšinou (ovšem již s obrovským početním rozdílem oproti Němcům) byli Maďaři. Těch v tehdejší ČSR žilo 5,6 % (tzn. asi 745 tisíc lidí). Maďarská část společnosti žila v drtivé většině ve slovenských nížinách a věnovala se hlavně zemědělství. 3,4 % z obyvatel, tedy necelých půl milionu lidí, patřilo k národnosti ukrajinské a ruské. 1,6 % všech lidí pak byli Židé. Nepatrnou část tvořili i Poláci, kterých v Československu žilo kolem 75 tisíc, což tvořilo přibližně půl procenta všech obyvatel (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 11). Konkrétní počty přináší následující tabulka:

<b>Národnost</b>	<b>Absolutní počet</b>	<b>Relativní počet</b>
československá	8 760 937	65,5 %
Německá	3 123 508	23,4 %
maďarská	745 431	5,6 %
ukrajinská a ruská	461 849	3,4 %
židovská	180 855	1,3 %
Polská	75 853	0,6 %
jiné národnosti	25 871	0,2 %

Zdroj: Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 11

Urbanizace neboli přechod lidí z vesnic do měst je důležitým ukazatelem způsobu života obyvatel. Velikost a charakter bydliště ovlivňuje možnost využití technických vymožeností, vybavenost bytů, přístup ke vzdělání a pracovním nabídkám, denní zvyklosti a mnoho dalších skutečností. Nápor stěhování obyvatel do měst se začal strmě zvyšovat společně s průmyslovou revolucí – nejvýrazněji se projevil za jejího vrcholu a také ve druhé průmyslové revoluci<sup>2</sup>. Po první světové válce se proces poměšřování obyvatel v českých zemích téměř úplně zastavil. Od roku 1911 do roku 1920 byl roční přírůst lidí ve městech cca 1 procento, což je o polovinu méně, než jak tomu bylo ve dvou předcházejících desetiletích. Důvodem byla zřejmě poválečná nálada a krize, za které se život na venkově dal považovat za obstojný, lidé zde měli možnost pěstovat vlastní plodiny a do měst se moc nestěhovali. V Čechách byla urbanizace o něco výraznější než na Moravě a ve Slezsku. Počet městských obyvatel v Čechách narůstal, ale pouze nepatrně, oproti předchozím letům, kdy to bylo výrazně více. Lidé žijící ve městech tvořili v roce 1921 46,11 % všech obyvatel, zatímco ve Slezsku a na Moravě to bylo 44,96 %. Na Slovensku byla čísla znázorňující městské obyvatelstvo ještě nižší – v roce 1921 ve slovenských městech žilo pouhých 23,92 % obyvatel (Kárník, 2000, s. 277-279).

---

<sup>2</sup> Jedná se o období následující bezprostředně po první průmyslové revoluci (konec 18. až konec 19. století). Začátek druhé průmyslové revoluce se datuje do roku 1879, kdy Thomas A. Edison vynalezl žárovku, a trvá do poloviny 20.století (Cejnarová, 2015).

#### **1.4 Postavení ženy ve společnosti ČSR**

Už za Rakousko-Uherska se začala zvedat úroveň gramotnosti a vzdělanosti žen, což pokračovalo ještě výrazněji po vzniku samostatného Československa. Do rozpadu monarchie byla situace taková, že vysokoškolské vzdělání mohly ženy získat pouze na Filosofické nebo Lékařské fakultě UK. Ve výsledku bylo žen s titulem velice málo. V roce 1922 tyto ženy založily Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, které nahradilo již rozpuštěný Spolek akademicky vzdělaných žen, který vznikl již v roce 1908. Počet žen s titulem postupně narůstal a například počet lékařek se v meziválečném období nedá s obdobím monarchie téměř srovnávat – před vznikem ČSR působilo v Českých zemích jen 10 českých lékařek, v roce 1928 se toto číslo zvýšilo na 573 (8,3 % ze všech lékařů tvořily ženy). Po vzniku samostatné republiky otevřela dveře ženám i Právnická fakulta, v roce 1920 pak České vysoké učení technické. Co se týče právnického zaměření, zde bylo velmi těžké, aby se absolventky uplatnily i po vystudování v praxi. V roce 1929 se na tento problém zaměřil časopis *Naše doba* a vyvolal tím živou diskuzi. Ta byla následně výchozím impulsem pro vydání publikace *Právničky na univerzitě a v praxi*. Vydalo ji již výše zmíněné Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen (Burešová et al., 2009, s. 442-443).

Kromě získání akademického titulu měly ale tehdejší ženy ještě trochu vyšší cíle, a to šanci pokračovat ve vědecké kariéře vystudovaného oboru. To bylo ovšem prvních několik let po vzniku ČSR téměř nemožné – věda zůstávala výhradně mužským oborem. Teprve v roce 1925 se situace alespoň trochu pozměnila pojmenováním první české docentky. Nutno dodat, že se tak stalo až po dlouhých třiceti letech, kdy ženy poprvé měly možnost vstoupit do akademického světa. Přijetí na vysokou školu totiž v žádném případě neznamenalo započítí dlouhé akademické dráhy. Absolventky Filosofické fakulty nejčastěji působily jako učitelky na středních školách, vystudované lékařky si často zakládaly vlastní praxi. Tento model se však především ke konci dvacátých a s nástupem třicátých let začínal k radosti žen alespoň částečně měnit. Přibývalo žen, které si úspěšně vybudovaly profesní uznání a kariéru na akademické půdě (např. Albína Dratvová – vědkyně s 366 publikovanými tituly z oblasti přírodních věd) (Burešová et al., 2009, s. 443-449).

Pokud se zaměříme na oblast politickou, zjistíme, že se ženám výrazněji otevřela opět až se vznikem Československa. Předpoklady pro vyšší účast žen na

politickém životě umožnila obzvláště ústava ČSR, která byla schválena v únoru 1920. Pro ženy znamenala šanci na výraznější participaci a konečně výhru v několika desetiletích trvajícím boji za rovná politická práva bez ohledu na pohlaví. Po roce 1918 už ženy byly součástí obou komor parlamentu, zasedly rovněž i v zemských, obecních a okresních zastupitelstvech. V červnu 1919 proběhly první všeobecné, rovné, přímé, tajné volby, a to i přes to, že nová ústava nebyla ještě oficiálně vydána. I tak mohly ženy poprvé přijít k volbám a tato velká změna nezůstala bez odezvy. K volbám přišly miliony voličů i voliček. Kromě využití svého práva tím občané chtěli ukázat svou podporu a sounáležitost s nově vzniklým státem. Vstup žen do politiky se ovšem neseťkával s pochopením u všech. Nejen někteří muži, ale i určitá část žen, tento krok nepodporovali s odkazy na „tradiční úlohu“ žen a s přesvědčením, že ženy by se měly v první řadě starat o rodinu a domácnost. Představa o tom, jak nejlépe prosazovat jejich zájmy a rovnoprávnost, se lišila i podle politické příslušnosti angažovaných žen. Ty liberálně a sociálně demokraticky orientované se zaměřovaly na emancipaci žen a prosazování jejich práv v užším slova smyslu, zatímco komunistky viděly tyto změny výlučně jako součást nového společenského uspořádání. Poměrně odlišně uvažovaly ženy věřící. Ty mnohem důrazněji podporovaly tradiční ženskou roli a k profesní a politické kariéře žen se stavěly spíše odmítavě. Snažily se především o osvětu a vzdělání žen v katolickém duchu (Burešová et al., 2009, s. 464-469).

### ***1.5 Kultura za první republiky***

V době první republiky se v ČSR stejně jako i jinde v Evropě odehrávalo období, kdy umělecký a kulturní život vzkvétal. To se odrazilo v mnoha významných dílech té doby, ať už v literatuře, architektuře, divadelní a filmové tvorbě nebo výtvarném umění. Mnoho osobností kulturního života se přiklánělo k levicovým názorům, které se následně promítaly do jejich děl. Jedním z nevýraznějších uměleckých směrů, který se v této době začal uplatňovat, je surrealismus nebo dadaismus (ten můžeme například nalézt v raných hrách Osvobozeného divadla dvojice Voskovce a Wericha). V architektuře se začíná objevovat funkcionalismus, jenž ovlivnil styl domů a vilek v mnoha především pražských čtvrtí. Jako příklad lze uvést Loosovu vilu či Veletržní palác. Nejednalo se ale pouze o Prahu, v Brně stojí legendární vila Tugendhat postavena rovněž ve funkcionalistickém stylu. Nelze opomenout ani velké urbanistické koncepce, jako například územní plán Hradce Králové vypracovaný na počátku 20. let významným českým architektem Josefem Gočárem. Ten později navrhl územní plán i pro město Pardubice (Bednařík, P., Jiráková, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 156).

Výtvarné umění se v meziválečném období dostalo na světovou úroveň a zažilo jednu z nejplodnějších a nejúspěšnějších dob vůbec. Jejimi nejvýznamnějšími výtvarnými umělci byli Toyen neboli Marie Čermínová, Jindřich Štýrský, Jan Zrzavý, Emil Filla nebo Václav Špála. Vrchol zažívá i literatura, a to zejména prozaická tvorba. Z meziválečných let pochází mnoho nesmrtelných děl, která jsou aktuální a výborně hodnocena dodnes. Vybrat ta nejvýznamnější není jednoduché – jsou to počiny spisovatelů, jako byl Jaroslav Hašek, Karel Poláček, Karel Čapek, Ivan Olbracht nebo Vladislav Vančura. Vycházejí díla psychologické prózy autorů Jaroslava Havlíčka či Václava Řezáče. V tomto období se rovněž začíná rozvíjet tradice legionářské a katolické literatury. Tu první reprezentuje Jaroslav Hašek nebo Rudolf Medek, druhý směr Jakub Deml či Josef Čep. Vzhledem k historické minulosti docházelo v umělecké tvorbě ke styku českého a německého prvku. To je ostatně pro tuto dobu důležitým rysem. Německými autory žijícími v českém prostředí byli Franz Kafka, Max Brod nebo například Hugo Salus (Bednařík, P., Jiráková, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 156).

Podobně jako ve výše jmenovaných uměleckých oblastech, i v divadelní tvorbě vznikla řada výrazných her a textů. Jmenovat lze hry Karla Čapka (*R.U.R.*, *Bílá*



*nemoc* ad.) nebo Jiřího Mahena (*Generace, Dezertér*). Neméně důležitá díla vznikala i na rozvíjejících se experimentálních scénách, jako bylo Osvobozené divadlo nebo D34. Pokud přejdeme k tvorbě filmové, zjistíme, že na začátku 20. let trvá doba němé éry, kde se o tak významná díla jako v jiných oblastech nejedná. Přesto zde existují filmy, které díky své nesporné kvalitě stojí za zmínku. Patří mezi ně například Deglův *Stavitel chrámů* nebo *Erotikon* Gustava Machatého. Ani po rozmachu zvukového filmu se situace nijak výrazně nezměnila. Stále se jednalo o spíše divácké filmy s nepříliš vysokými ambicemi v jiných oblastech než ve výdělku. A i zde najdeme výjimky, které vybočují a které byly s úspěchem zaznamenány i v zahraničí – jedná se například o *Extázi* G. Machatého nebo *Jánošíka* Martina Friče. S rostoucím strachem z politické situace v Evropě a potažmo hrozící války se v uměleckých dílech čím dál častěji objevují názory autorů a obecně jejich angažovanost. Mezi taková díla patří hry Osvobozeného divadla (*Rub a líc, Balada z hadrů*) či Karla Čapka (*Matka, Bilá nemoc, Válka s mlouky*) (Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 156-157).

Kina i divadla byla záležitostí větších měst, hlavně Prahy. I přes poměrně nízkou cenu vstupenek byla tato zábava dostupná téměř výhradně lidem žijícím ve městech, protože lidé na vesnicích neměli často možnost nebo prostředky dojet do metropole „jen“ kvůli divadelnímu nebo filmovému představení. Především divadlo získalo poměrně velkou oblibu, lidé představení navštěvovali a i tvorba, jak je již zmíněno výše, byla zejména v oblasti divadla kvalitní, mnohdy až světová. Kromě her určených vzdělanějšímu publiku vznikala i tvorba pro méně náročné diváky, která tkvěla ve hrách bulvárních úrovní. Tehdejší produkce i její provedení se soustředilo spíše na muže, což dokládá i fakt, že se v mnoha představeních (hlavně v oblíbených operetách) začaly pro větší atraktivitu daného díla objevovat i poodhalené ženy, což nebylo doposud příliš běžné (Černý, 2000, s. 255).

Naproti tomu se český film netěšil přílišnému diváckému a společenskému zájmu. I když se objevily výjimky, většinu filmů na počátku 20. let stále zastávala díla s velmi nízkou uměleckou hodnotou (Bilík, Ptáček, 2000, s. 15). Film v tomto období navazuje na americkou produkci a postupně se začíná vytvářet i pro Hollywood typický kult filmových herců a režisérů. Lze předpokládat, že tato oblast byla díky tomu v pozornosti nejen mužů, ale i žen, které vzhlížely k zahraničním i českým hereckým hvězdám, což reflektují i některá média pro ženy, které jim fotografie a informace o hercích začala pravidelně přinášet (např. *Hvězda československých paní a dívek*). Ve dvacátých letech začínají do tohoto dříve ryze mužského řemesla

vstupovat i ženy na pozici režiserek (ač se nejedná o častý jev). Mezi prvními ženami, které se režisérsky podílely na českém filmu, byla Olga Rautenkranzová a Thea Červenková. Diváckou oblibu kinematografie ovlivnil až nástup zvukového filmu začátkem třicátých let (Bilík, Ptáček, 2000 s. 36). V této době se tvůrci začali zaměřovat i na děti, ovšem rozvoj dětských filmů byl pomalý a „boom“ dětské filmové tvorby přišel až v letech šedesátých (Bilík, Ptáček, 2000, s. 357).

Dvacátá léta znamenala rovněž rozkvět kabaretu. Kabaret vznikl ze šantánu a zábavného divadla ve Francii na konci 19. století. Jedná se ovšem o specifickou formu umění, která je charakteristická montáží mluveného slova, zpěvu a scének většinou v hostincích a podobných prostorech. Předváděné scény se často dotýkaly aktuálního dění ve společnosti, což vedlo k politické i společenské satíře. Zřejmě nejproslulejším českým kabaretem byla *Červená sedma* založená skladatelem a textařem Jiřím Červeným. Přispívaly sem různé významné osobnosti včetně Eduarda Basse, R. A. Dvorského nebo Jiřího Mahena (Kárník, 2000, s. 343).

Pokud se zaměříme na literaturu, zjistíme, že čtenářství žen se vyvíjelo pomaleji než konzumace literatury u mužů. Důvodem je jak opoždující se gramotnost, tak zhoršený přístup ke knize v podstatě až do 18. a 19. století. Na počátku 20. století již byly ženy se zájmem o literaturu ve významně lepší pozici. Jejich pozornost přitahovala zejména díla českých autorek, jako byla Božena Němcová či Karolina Světlá. Zároveň odebíraly řady české literatury a kupovaly s oblibou nově vzniklé časopisy (Burešová et al., 2009, s. 516, 519).

## 1.6 Česká média

Dvacátá léta dvacátého století byla v českých zemích především dobou tisku. Ten měl nejvýznamnější roli a mediální svět byl až do příchodu a rozšíření rozhlasu omezen v podstatě jen na něj. Největší vliv na společnost měl bezpochyby tisk periodický. Teprve v průběhu 20. let se k tisku přidal i rozhlas. Jeho význam pro běžné občany byl ale na počátku mizivý. Na oblibě získával až v pozdějších letech spolu s technickým zdokonalováním a s nastupující tvrdou cenzurou před druhou světovou válkou. Působení periodicky vycházejících tiskovin bylo nejvýraznější u deníků, které jako jediné mohly okamžitě reagovat na aktuální dění a kauzy. Co se týče počtu vydávaných listů, uvádí se, že v roce 1920 jich v ČSR vycházelo asi 2259. Z toho bylo 738 cizojazyčných (tedy ne v českém nebo slovenském jazyce). Počet listů se ale každým rokem zvyšoval, v roce 1925 jich bylo už 2800 a v roce 1930 si zákazníci mohli vybrat již mezi 3933 tituly (Kárník, 2000, s. 326, Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 58).

Kromě novin, které vycházely denně, existovaly „obdeníky“, které měly periodicitu jednou za dva či tři dny. Ty byly ovšem jen jakýmsi okrajovým doplňkem ústředních novin (ty se nazývaly „hlavičkové noviny“). Ty nejvýznamnější noviny provázely večerníky, které, jak již název napovídá, vycházely večer. Tento typ novin byl určen širší veřejnosti, a proto zahrnoval přitažlivější a zajímavější typ zpráv, který měl zaujmout co největší okruh čtenářů. Svou výraznější grafikou, velkými titulky a vyšším nákladem se přibližoval k bulvárnímu tisku. Co se týče vnitřního uspořádání tisku, bylo mezi tituly zpravidla velmi podobné. Každé číslo novin začínalo úvodníkem, ve kterém ke čtenářům promlouval často sám šéfredaktor a který se vyjadřoval k nejvýznamnější kauze či události. Úvodníky psali i čelní představitelé určitého periodika. Někdy se stalo, že byl úvodník zveřejněn bez podpisu, což vyjadřovalo, že je úvodník názorem celé redakce. První a druhá strana se věnovaly nejvýznamnějším zpravidla vnitropolitickým událostem. Další strany pak obsahovaly zprávy ze zahraničí, zprávy z regionů a kulturní zpravodajství. Nedílnou součástí tehdejšího tisku byly i dopisy čtenářů redakci. Nechyběla ani inzerce a pomalu se začínal objevovat i sport, většinou na poslední straně (Kárník, 2000, s. 326-327, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 159-160). Noviny ve většině případů vycházely v rozměru cca 45 cm na 30 cm, tedy v takzvaném středoevropském

formátu. Počet stran se pohyboval mezi 8 a 12, o víkendu bývaly výtisky obsáhlejší – dosahovaly i 20 stran (Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 38).

### 1.6.1 Tiskové kanceláře

Již za první republiky se rozvíjelo agenturní zpravodajství, odkud média čerpala většinu informací. U nás média využívala Československou tiskovou kancelář (ČTK), která vznikla zároveň se zrodem ČSR. První zprávy vydala již 18. října 1918 a od této doby představovala pro období první republiky nejvýznamnější zdroj informací, ať už se jednalo o zprávy z ČSR nebo ze zahraničí. Tyto informace přebírala média bez ohledu na typ – důležitá byla ČTK jak pro tisk, tak pro rozhlas. V listopadu roku 1918 převzala pobočku rakouské tiskové agentury v Praze a zaměstnávala na čtyři desítky zaměstnanců. Česká tisková kancelář měla zpravodaje v mnoha světových městech (např. ve Vídni, Moskvě, Římě, Paříži) a dohodu o spolupráci se všemi významnými agenturami ve světě, jako je německá Wolff, francouzská Havas nebo britská Reuters. ČTK se ovšem hlavně ve 30. letech potýkala s finančními problémy, kvůli kterým musela mnoho zpravodajských míst zrušit – dopisovatelé nakonec zůstali pouze v Berlíně, Paříži a Bělehradě. Agentura poskytovala politické zpravodajství ze světa i z domova, přinášela taktéž parlamentní zprávy, informace ze sportu i burzovní zpravodajství. Domácí politiku publikovala v češtině i němčině, výtah z hlavních aktualit pak poskytovala i ve slovenštině a maďarštině. Kromě pražské pobočky vybudovala řadu dalších, a to například v Brně, Ostravě, Liberci, Bratislavě a dalších městech (celkem se jednalo o síť 13 poboček) (Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 175, Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 30-31).

I přesto, že ČTK zdůrazňovala svoji nezájatost a objektivitu, byla mnohými naopak kritizována pro svoji předpojatost a politickou tendenčnost. Pravdou je, že byla ve vlastnictví státu a v určitém ohledu představovala jeden z jeho nástrojů. V prvních několika letech po založení byla v rukou agrárníků, což mělo za následek ovlivňování výběru zpráv a úpravu zpravodajství, v konečném důsledku tedy i vliv na politické směřování a informace v periodickém tisku. I tento fakt vedl Komunistickou stranu Československa k založení vlastní agentury, která vznikla v roce 1921 pod názvem Československá komunistická korespondence (Kvaček, Robert et al., 1990, s. 63-64, Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 31).

### 1.6.2 Stranický tisk

Struktura tisku tak, jak existoval za první republiky, vznikla již před válkou za Rakousko-Uherska. Jeho jádrem byl tisk politických stran (většinou periodický), jinými slovy stranický. Prostřednictvím těchto novin komunikovaly politické strany se svými voliči. Každá z politických stran měla svou vlastní tiskovou tribunu. Již v záhlaví novin bylo možné zjistit, které straně náleží nebo přinejmenším tuto skutečnost odvodit. Politické strany vydávaly jak svůj ústřední list, tak regionální tituly. Ty měly různou periodicitu i orientaci – jednalo se jak o obsah určený ženám, tak například o kulturně zaměřené listy. Mezi nejstarší noviny, které vznikly již v roce 1861, patří *Národní listy* – tisk Československé národní demokracie. Tento deník byl charakteristický vysokou kvalitou některých svých rubrik (např. kulturní). Kromě *Národních listů* náležel straně i večerník *Národ* a časopisy *Ženský svět*, *Mladý národ*, *Česká revue* a další. Náklad *Národních listů* činil kolem 30 tisíc výtisků, což sice nebylo mnoho, ale za to se mohl list pyšnit tím, že mezi odběratele patřila politická i hospodářská elita republiky. Mezi redaktory se vyskytovaly velice významné osobnosti. Patří k nim například Miroslav Rutte nebo Josef Hudec, k přispěvatelům se řadí mj. Karel Kramář, Alois Rašín nebo Milena Jesenská. List byl charakteristický svou nacionalistickou orientací, která ve 30. letech sklouzla až k profašistické (Kárník, 2000, s. 327-328, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 170, Blodigová, A. et al., 2002, s. 44).

Mezi další stranické listy se řadí *Lidové listy* Československé strany lidové, které vznikly na počátku roku 1922, ovšem oproti *Národním listům* takového významu nikdy nedosáhly. Dalším listem strany byl pak *Lid* či *Pražský večerník*. V roce 1934 se *Lidové listy* s těmito tituly kompletně sloučily. Prvním šéfredaktorem *Lidových listů* se stal František Světlík, mezi redaktory a přispěvatele patřil například Jan Scheinost, Jaroslav Durych nebo Bohumil Stašek. Vzhledem k silné pozici Československé strany lidové na Moravě získal významné postavení brněnský list *Den*. Mezi další stranické listy se řadil i *Venkov*, který vydávala Republikánská strana československého venkova. List byl založen v roce 1906 Antonínem Švehlou. Již za války a pak do své smrti v roce 1937 vedl *Venkov* čelný předák strany Josef Vraný. Dalšími novinami spadající pod agrární stranu byl *Večer*, který se setkával s relativně velkou oblibou a který byl zaměřen spíše na bulvárnější obsah. Obecně bylo pro listy vydávané agrární stranou charakteristické to, že vycházely v mnoha místních

variantách, ale jejich literární kvalita nebyla příliš vysoká. Soustředily se na praktickou stránku života a svým čtenářům přinášely informace a rady pro žití na venkově, proto si našly své příznivce i v různých družstevních hnutích. Mezi redaktory a přispěvatele nepatřilo mnoho významných osobností, přesto se našly výjimky jako například Arne Novák nebo Cyril Bouda (Kárník, 2000, s. 328, 329, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 168).

Jedněmi z nejvýznamnějších novin doby byl list podporující Československou stranu národně socialistickou *České slovo*, který od roku 1907 vydával největší tiskový koncern Melantrich. Jeho nejčtenějším periodikem bylo ovšem *Večerní České slovo*, které přinášelo kromě politického zpravodajství i zprávy z kultury, sportu, soudní rubriky, romány i přílohy určené ženám či dětem. Již ve 20. letech se stalo *Večerní České slovo* nejrozšířenějším deníkem v ČSR a ve 30. letech již nemělo z hlediska výše nákladu konkurenci nejen u nás, ale dokonce i ve střední Evropě (list byl vydáván v nákladu až 530 tisíc výtisků). Velké oblíbenosti se mezi čtenáři těšily i další tituly vydávané Melantrichem – jedná se například o ráno *A zet*, který dosahoval 135 tisíc výtisků, nebo odpoledník *Telegraf* v nákladu až 50 tisíc kusů. Tisk vydávaný Melantrichem se na rozdíl od ostatních novin a *Českého slova* otevřeně ke svému stranicetví nehlásil. Noviny a časopisy, které přinášel, byly určeny širšímu čtenářskému publiku bez ohledu na politické smýšlení. Pod vydavatelství spadalo obrovské množství tehdejších periodik – Melantrich vydával 11 deníků, 60 regionálních týdeníků, 12 čtrnáctideníků a asi 40 měsíčníků (plus dalších 70 neperiodických titulů). Melantrišský tisk vynikal kvalitními a oblíbenými přílohami pro ženy, děti i skupiny lidí zaměřených na nejrůznější zájmovou činnost. Ve vedení redakce se vystřídal K. Z. Klíma a Jiří Pichl, přičemž se oba snažili pro noviny získat co nejlepší redaktory a přispěvatele. Řadí se mezi ně Karel Poláček, Olga Scheinpflugová nebo Václav Bolen (Kárník, 2000, s. 329-330, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 165-167).

Další stranou, které nemohly chybět vlastní noviny, byla Československá sociální demokracie. Ta vydávala *Právo lidu*, které vzniklo v roce 1897 a navazovalo na několik dřívějších listů strany. Tiskla ho Lidová tiskárna Antonína Němce. K *Právu lidu* vydávala i *Večerník Práva lidu*, kromě něj pak i několik regionálních deníků – *Nová doba* vycházela v Plzni a *Duch času* v Ostravě. Na obsahu *Práva lidu* se podíleli významní lidé doby včetně Jaroslava Koudelky nebo Gustava Wintera. Šéfredaktorem byl po celé meziválečné období poslanec Josef Stivín. Do listu dále psali téměř všichni

představitelé strany jako například Rudolf Bechyně či Antonín Němec. Od roku 1928 přibyla k *Právu lidu* i nedělní příloha *Pestré květy*. Sociálně demokratická strana kromě svého ústředního tisku vydávala i řadu časopisů. Jmenovat lze obrázkové *Rudé květy* nebo časopis věnovaný ženám *Ženské noviny* (Kárník, 2000, s. 330, Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 168-169).

Další ze stranických listů je tisk Komunistické strany Československa. Její ústřední list, *Rudé právo*, vznikl v září roku 1920 nejprve jako orgán levicové odnože sociální demokracie. Ústředními novinami strany se *Rudé právo* stalo oficiálně až v roce 1921. Pod KSČ však spadalo mnohem více periodik. Patřily mezi ně kladenská *Svoboda*, brněnská *Rovnost* nebo ostravský *Dělnický deník*. Prvním šéfredaktorem *Rudého práva* byl Bohumil Šmeral, krátce na to na jeho místo nastoupil Filip Dobrovolný. Významnou součástí novin byl do roku 1928 *Večerník Rudého práva*. Nahrazen byl později *Rudým večerníkem*. V prvních letech přispívaly do něj i do *Rudého práva* známí spisovatelé včetně Ivana Olbrachta, Vladislava Vančury či Jaroslava Seiferta. Většina z význačných autorů přispívajících do tohoto periodika ale byla v roce 1929 ze strany vyloučena, čímž skončila i možnost participace na titulech strany. K dalším listům patří kromě výše jmenovaných i *Haló noviny* vycházející od roku 1933 do roku 1938. Jejich podtitul zněl Reportážní a informační list pro všechny. *Haló noviny* začaly vycházet po několika měsíčnímu zákazu listů KSČ, proto se veřejně ke straně nehlásily, ale svou politickou ideou k ní patřily. KSČ nevydávala jen noviny, ale rovněž nabízela i řadu časopisů. Jedním z nejznámějších je časopis *Tvorba*, který v roce 1925 začal vydávat s periodicitou každé dva týdny literární kritik a spisovatel F.X. Šalda. Jako redaktor zde působil i komunistický novinář Julius Fučík, který list převzal po Šaldovi v době, kdy byl oficiální tisk KSČ zakázán. Posléze se *Tvorba* zabývala uměním, literaturou i politikou, a vycházela s jednotýdenní periodicitou (Kárník, 2000, s. 330-331, Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 169-170).

### 1.6.3 Nezávislý tisk

Kromě stranických listů, které tvořily jádro československé žurnalistiky a hlavní objekt zájmu čtenářů, vycházela i nezávislá (nebo minimálně nestraničká) periodika. Svou kvantitou byl tento tisk okrajový, ale kvalitou (a v některých případech i společenským vlivem) hrál velice významnou roli. Právě stranický tisk, jenž převládal, mnozí považují za velkou trhlinu v tehdejší žurnalistice. Vyjmout se

z tohoto modelu ale rozhodně nebylo nic snadného a pokusy o nezávislý úspěšný tisk zřídka kdy končily dobře. Za výjimky lze považovat deníky *Národní politika*, *Národní osvobození*, *Tribuna* a v neposlední řadě *Lidové noviny*. První ze jmenovaných periodik, *Národní politika*, bylo založeno již v roce 1883, a patřilo tak mezi nejstarší české deníky. *Národní politiku* vydával pražský vydavatelský závod Politika a tento deník patřil mezi velice oblíbené a čtené. Mohlo za to především velice kvalitní a objektivní zpravodajství, snaha o nezávislost v oblasti politických hádek a potyček, ale i velmi rozsáhlá inzertní rubrika Mladý oznamovatel. Apolitičnost novin ovšem nebyla taková, jak se list snažil předkládat – můžeme v něm najít patrné sympatie ke konzervatismu a několik málo let před druhou světovou válkou dokonce k fašismu (mezi redaktory patřil i Stanislav Nikolau, který byl pro svou fašistickou orientaci známý). Co se týče redaktorů, nenajdeme zde významnější osobnosti. (Kárník, 2000, s. 331, dějiny m. 171. Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 41)

Deník *Národní osvobození* naopak vyjadřoval spíše stanoviska skupiny Hradu (Masaryk, Beneš atd). Pod vedením novináře Lva Sychravy, jenž patřil mezi představitele odboje za první sv. války, se zde proto seskupovali podobně smýšlející lidé včetně učitelů, bývalých stoupenců realistické strany apod. Redaktory byli například František Götz nebo Edmond Konrád. Dalším nezávislým tiskem pak byla *Tribuna* založená v roce 1919. Jejím cíle bylo poskytnout čtenářům opravdu nezávislé a objektivní zpravodajství. Za vzor si list vzal britská nezávislá média. Šéfredaktorem se stal tehdy teprve čtyřiaadvacetiletý Ferdinand Peroutka, přispívali sem například Marie Pujmanová, F.X. Šalda, či Alfréd Fuchs, který odtud posléze odešel k *Lidovým listům*. Pokus *Tvorby* napodobit britský vzor však u čtenářů nevyšel tak, aby se noviny dlouhodobě udržely, a tak ještě ve dvacátých letech zanikly. Vůbec nejvýznamnějšími nezávislými novinami byly ale *Lidové noviny*. Ty vydával brněnský vydavatel Adolf Stránský. Ten *Lidové noviny* založil již v roce 1892 v Brně, ve dvacátých letech dvacátého století byla zřízena pobočka i v Praze a ve třicátých letech se sem přesunula již kompletní redakce. Noviny lákaly čtenáře hlavně nezávislým zpravodajstvím i zajímavými a kvalitními rubrikami. V redakci pracovalo mnoho novinářů, kteří byli současně spisovateli nebo dramatiky. Jedná se o jména jako Karel a Josef Čapkové, Ferdinand Peroutka, Karel Poláček nebo Eduard Bass, jenž od roku 1933 řídil celou redakci. *Lidové noviny* se staly symbolem té nejvyšší žurnalistiky a rovněž byly pro řadu periodik nedostižitelným vzorem (Kárník, 2000, s. 331-332, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 171).



Obsah určený ženám většinou vytvářely ženy, novinářky. Jednalo se o ženské rubriky, které nebyly výsadou jen ženských časopisů, ale vyskytovaly se i v denním stranickém i nezávislém tisku. Jednou z nejoblíbenějších rubrik byly Módní hlídky, které se postupem času zařadily mezi stálice v ženských rubrikách. Staly se součástí i seriózního tisku, čímž se tento druh médií přibližoval nejen tradičním čtenářům mužům, ale lákal i čtenářky. Například v *Národní politice* vedla módní rubriku Olga Vojáčková, v *Lidových novinách* Marie Fantová pod pseudonymem Ma-Fa (Burešová et al., 2009, s. 266). Ženy byly v ohledu svého čtenářství a zájmu obecně značně podceňované. Předpokladem bylo, že jsou to navzdory rozvíjející se emancipaci stále především „strážkyně“ domácího krbu, což předurčuje jejich zájem zejména na oblast domácnosti, informací ze společnosti, módy a podobně (Večeřa, 2015, s. 154).

Na trhu, jak je vidět z předchozích řádků, existovala celá řada listů, které mezi sebou soupeřily a snažily se mnoha různými způsoby bojovat o další čtenáře a o udržení těch stávajících. Prostředkem konkurenčního boje se proto stala především cena novin. Vydavatelé dobře věděli, částka, za kterou se noviny prodávaly, má na čtenáře a případnou koupi zásadní vliv, a tak byla jejich cena často ztrátová. To platí především o večernících, které čtenáři sehnali za pouhých 20 haléřů. Taková cena nepokryla ani výrobní náklady, a proto se musely schodky v nákladu a výnosu určitým způsobem kompenzovat. Veřejným tajemstvím mezi žurnalisty byl fakt, že tyto nedoplatky často hradily právě politické strany, které noviny využívaly jako svůj agitační prostředek, a tak se jim tato investice většinou bohatě vracela v počtu následovníků. Dalším prostředkem v tvrdém konkurenčním boji byla i svým způsobem inzerce. Pro získání co největšího počtu inzerentů (a tím pádem financí) se náklad listů velmi často zveličoval a vliv ostatních konkurenčních deníků podceňoval. Pro získání inzerce pro vlastní list se užívalo mnoho praktik, které obsahovaly fabulace a lživé informace (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 57). Další zbraní pro získání většího publika byl fakt, že hlavně v Praze se čtenáři setkávali se zvláštností tkvící v tom, že noviny „předcházely“ svůj určený čas vydání. To znamená, že večerníky vycházely již ráno nebo po poledni a deníky dokonce už večer před dnem, kdy měly spatřit světlo světa (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 57). Přesycenost trhu tištěnými médii a konkurenční boje přinášely ruku v ruce převahu kvantity nad kvalitou, nebylo těžké získat oblibu laciným a průměrným obsahem. Důležitá celospolečenská témata se tak díky tomu mnohdy dostávala do pozadí (Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 38)

### 1.6.4 Rozkvět časopisů

Po vzniku samostatného československého státu tvořily deníky důležitou součást tehdejšího kulturního a mediálního života obyvatel. Okamžitě reagovaly na významné situace a přinášely zpravodajství nejen z domova, ale i ze světa. Nedílnou součástí médií se ovšem kromě deníků staly i revue neboli časopisy zpravidla s náročnějšími tématy i obsahem a s různorodým a velmi pestrým zaměřením (Kárník, 2000, s. 334, Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 161-166).

Na trhu s časopisy vládla poměrně velká konkurence. Nejvíce jich vycházelo v Praze, v roce 1929 to bylo společně s novinami 1800 titulů. Jenom koncern Melantrich vydával desítky časopisů (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 53, 55). Vycházely v různém nákladu – od několika tisíc kusů až k půl milionu (např. *Hvězda čs. paní a dívek*) (Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 167).

Tituly, které u čtenářů uspěly a zařadily se mezi nejvýznamnější, byly charakteristické svým kulturně politickým zaměřením, jež cílilo na širokou vrstvu čtenářů. Některé z nich byly svou kvalitou na tak vysoké úrovni, že je můžeme považovat za jedny z nejlepších žurnalistických počínů, které v této době byly k dostání. Podobně jako u deníků, i zde nalezneme tituly, které vznikly ještě před zrodem samostatného Československa – například obrázkový časopis *Světobzor*. Vznikala ovšem řada nových revue, většinou ilustrovaných s týdenní nebo čtrnáctidenní periodicitou. Mezi ty nejvýraznější patří velmi moderně pojaté časopisy vycházející v koncernu Melantrich. Jedním z nejoblíbenějších byl například *Pražský ilustrovaný zpravodaj*, který vznikl v roce 1920 a který se zaměřoval hlavně na střední vrstvy čtenářů. Tento časopis se zásadně podílel na rozkvětu novinářské fotografie v české žurnalistice a grafice v médiích. Vydavatelství Melantrich myslelo i na děti a mládež. Speciálně pro tuto skupinu čtenářů ve 30. letech v Melantrichu vycházelo *Ahoj na neděli*, jenž si získalo oblibu především u mladých trampů, nebo *Mladý hlasatel* (Kárník, 2000, s. 334, Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 161-166).

Dětem a mládeži byla ostatně určena velmi bohatá nabídka titulů. Již v roce 1882 vznikl časopis *Mladý čtenář*, který nadále vycházel i za první republiky v nakladatelství J. R. Vilímek. Od roku 1915 byl vydáván časopis *Junák*, o 6 let později se přejmenoval na *Skaut – Junák*. V roce 1919 začal vycházet časopis pro

menší děti nazvaný *Zlatá brána*. Pro děti větší vznikl v téže roce *Úsvit*, v roce 1932 pak například *Roj*. Mezi vydavatele, kteří se zaměřovali na dětské čtenářské publikum, patřila i tělovýchovná organizace Sokol. Ta od roku 1936 vydávala časopisy *Poupě* a *Sokolské jaro*. Snad nejoblíbenějším titulem se ale stal výše uvedený *Mladý hlasatel* založený ve třicátých letech a vydávaný Melantrichem. Těšil se mezi mládeží obrovské oblibě, kterou způsobily zábavné krátké povídky nebo románové a komiksové přílohy, jako byli například legendární *Rychlé šípy* spisovatele Jaroslava Foglara. Pro doplnění můžeme ještě jmenovat časopisy pro ty nejmenší *Srdíčko* nebo *Puňta* (Kárník, 2000, s. 335. Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 163)

Jak již bylo zmíněno výše, časopisecké tituly první republiky měly na čtenáře a potažmo celou společnost nemalý vliv. Mezi ty nejdůležitější a nejvlivnější patřily kulturně politické časopisy, které často tíhly k určité politické orientaci. Oblíbenost i vliv si získal například časopis *Červen* vydávaný S. K. Neumannem od roku 1917 do roku 1921. *Červen* prošel postupně různým zaměřením – začínal jako anarchistický, postupně se přiklonil ke komunistickým myšlenkám. Prokomunisticky orientovaný byl i časopis Zdeňka Nejedlého s názvem *Var*, jenž vycházel od roku 1921 do roku 1930. Nejprve byl vydáván každé dva týdny, později ovšem svou periodicitu přestal dodržovat a vycházel jen občas. Přispíval do něj třeba Jiří Wolker a obecně autoři z avantgardy. Mezi komunistické časopisy patřila i *Tvorba* popsaná v kapitole stranického tisku. Když se zaměříme na opačnou stranu politického spektra, nalezneme zde časopisy *Rozmach* nebo *Akord* (oba tituly ovlivňoval katolický publicista a spisovatel Jaroslav Durych). Mezi katolický tisk patřil i *Řád* vycházející až do roku 1935. K sociálně demokratické straně se naopak přiklápěla *Akademie* založená již na konci 19. století a ovlivněná T. G. Masarykem. Socialisticky zaměřená inteligence včetně Jaromíra Nečase či Josefa Macka se pak seskupila kolem časopisu *Dělnická osvěta* s poměrně slušnou úrovní žurnalistiky. O něco méně kvalitní, avšak s podobným politickým zaměřením, byl časopis *Červená a bílá*. Mladí agráři se zase sdružili kolem již výraznější *Brázdy* (Kárník, 2000, s. 335).

Speciální postavení měl týdeník *Přítomnost*, který se prezentoval jako nezávislý list. *Přítomnost* vydával syn zakladatele *Lidových novin* Jaroslav Stránský. Zakladatelem časopisu byl Ferdinand Peroutka, který ho rovněž řídil a určoval jeho ideové zaměření. Peroutka byl velmi nadaný a vzdělaný novinář a publicista. Věnoval se převážně politickým otázkám, v menší míře se ale vyjadřoval i o problémech z oblasti filozofie, psychologie i umění a literatury. Do časopisu přispíval svými

úvahami, polemikami i ironickými poznámkami, které vyjadřovaly jeho demokratické smýšlení, sympatie k hradní linii a vlastenectví. Velmi rychle se mu podařilo k tvorbě revue přidružit mnoho nadaných publicistů a spisovatelů včetně bratří Čapků, Alfréda Fuchse, Závaše Kalandry a dalších, což přispělo k neobyčejně vysoké novinářské úrovni listu. Ten byl díky svým redaktorům a přispěvatelům schopen rychle a adekvátně reagovat na aktuální politické, ekonomické i kulturní otázky. Náklad *Přítomnosti* byl poměrně vysoký – krátce po založení (rok 1924) se vyšplhal k 38 tisícům výtisků (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 178, Kárník, 2000, s. 335, 341, Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 162).

### 1.6.5 Časopisy pro ženy

S rozvojem žurnalistiky a zvyšováním počtu vycházejících listů za první republiky začaly vznikat i časopisy s nejrůznějším zaměřením. To vedlo k rozšíření nabídky časopisů i pro ženy, které se staly vděčným a rozsáhlým publikem. Nabídka pro ně nebyla zanedbatelná – oficiálních časopisů určených ženským čtenářkám vycházelo přibližně 14 (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 287-305). Ženské časopisy se začaly rozvíjet již v poslední třetině 19. století především v Americe. Jedním z nevýznamnějších masových ženských časopisů byl *Woman's Home Companion*, který vznikl v roce 1873, nebo *Ladie's Home Journal* založený o deset let později. Mezi hlavní témata těchto průkopnických listů byla móda, domácnost, zdraví, strava a život slavných osobností (Večeřa, 2015, s. 154)

Obrovské čtenářské oblíbě u nás a na tehdejší dobu nesmírně vysokému nákladu až 500 tisíc výtisků se těšil melantrišský obrázkový týdeník *Hvězda československých paní a dívek*. Ten patřil mezi důležité časopisy dotvářející kulturní a společenskou atmosféru doby, který si dle vysokého nákladu získal přízeň obrovského množství čtenářek. Svým obsahem cílil spíše na vyšší vrstvy, zaměřoval se na informace ze světa kultury (především na celebrity z filmů), módu a společnost. Koncern Melantrich byl rovněž vydavatelem časopisu pro ženy *Eva*, jenž vycházel každé dva týdny. Nejprve měl časopis podtitul „časopis pro moderní ženy“, následně bylo slovo „moderní“ vyměněno za „vzdělané“. Tento čtrnáctideník sice neměl tak vysoký náklad jako *Hvězda*, ale i přesto jeho čtenost nebyla zanedbatelná a mezi čtenářkami si získal velkou přízeň (jeho náklad činil asi 17 tisíc výtisků). *Eva* měla rozsáhlou módní rubriku, která přinášela ženám trendy a inspiraci v oblékání. Na podobná témata se soustředil i další melantrišský měsíčník *Vkus*. Jeho náklad byl už

však přibližně poloviční. Kromě Melantrichu se vydáváním ženských časopisů zabývalo i Vaňousovo novinové a knižní vydavatelství Rodina. Pod ním vznikl ilustrovaný časopis se specifickým posláním *List paní a dívek*, který byl čtenářským k dispozici jednou týdně, a to i v různých regionálních mutacích, jako byla například Pražanka, Moravanka, Slovenka, a vycházel dokonce i v německé verzi s názvem *Frauenfreude a Mädchenglück*. Ženské časopisy vydával i koncern Novina, který přinášel rovněž i *Venkov* – list podporující agrární stranu. Revue pro ženy z tohoto koncernu byly rovněž spíše určeny ženám vesnickým, k čemuž odkazovaly i jejich názvy – *Česká selka* (čtrnáctideník) či *Rozkvět*. Dalším listem věnovaným ženám, tentokrát však v režii Lidové tiskárny Antonína Němce (která vydávala i listy Československé sociálně demokratické strany dělnické), byly *Ženské noviny*. V Pražské akciové tiskárně vydávající tisk Československé národní demokracie vycházel časopis *Ženský svět* a Československá strana lidová vydávala list *Křesťanská žena* (Bednařík, P., Jirák, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 167-172, Kárník, 2000, s. 334, Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 56-57, 163. Končelík, J., Orság, P. a P. Večeřa, 2010, s. 55).

Komunistická strana věnovala velkou pozornost politickým aktivitám žen. Ženy ostatně patřily k neaktivnějším složkám marxistické levice. Pro čtenářky, kterým byl blízký tento politický směr, byly určeny v prvních letech první republiky dva hlavní listy – na Moravě to byl časopis *Žena*, v Praze se zase jednalo o *Ženský list*. Ten od roku 1922 nesl název *Komunistka*. Oba jmenované časopisy vycházely do roku 1926, kdy se spojily do jednoho. Tento staronový list získal jméno *Rozséváčka*. První redaktorkou původní *Komunistky* se stala Marie Majerová. Tato novinářka se soustředila hlavně na oslavu proletářských hnutí na domácí půdě i v cizině, psala také reportáže ze Sovětského svazu. Protože byla se ale Majerová angažovala v mnoha funkcích a na list neměla dostatek času, chybělo mu pevné vedení a stálý, jednotný koncept. V roce 1925 se na post šéfredaktorky dostala Helena Malířová. Avšak ani ona nedokázala časopis vymanit ze starých kolejí. Její styl psaní a příspěvky tvořily v drtivé většině instrukce, rezoluce a projevy pro ženy proletářky, což znamenalo, že časopis nepůsobil na ženy, které stály stranou a nebyl schopen tímto způsobem přilákat nové čtenářky. Z tohoto důvodu se později rozhodlo nejen o novém názvu, ale rovněž o jiném směřování časopisu, které mělo znamenat výraznou přeměnu obsahu i způsobu psaní. Jako šéfredaktorka nadále působila Helena Malířová. Razantní změna časopisu viditelně prospěla, úroveň časopisu se začala zvedat. Důvodem zlepšení byl

i fakt, že s časopisem začalo spolupracovat mnoho dopisovatelek, kterým šéfredaktorka věnovala velkou pozornost. Jejich příspěvky se začaly stávat většinovým obsahem celého čísla (vycházely v rubrice nazvané Listy dělnic, která se neustále rozrůstala). I když byl vidět oproti předchozím číslům pokrok, stále se nejednalo o list, který by byl na podobné úrovni jako výše zmíněné buržoazní časopisy a mohl by jim konkurovat. V roce 1929 podepsala Helena Malířová protistranické prohlášení, což ji sesadilo z vedení i z redakce listu, a vyřazena byla i ze strany (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 130, Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Köpplová, 2011, s. 170).

Nahradila ji proto Jožka Jabůrková. Ta v tomto listu nebyla nováčkem – již delší dobu do něj dopisovala. Velmi záhy se ukázalo, že na pozici nastoupila ta pravá osobnost. Jabůrková byla velice talentovanou a schopnou novinářkou, která dokázala nenásilně propojit a sladit politiku strany s články o každodenním životě proletářských žen. Uměla se lehce vžít do svých čtenářek, vcítit se do jejich problémů a zájmů a podle toho tvořila obsah, který byl mnoha z nich neobyčejně blízký. Její články měly mnohdy autobiografické prvky, hovořila jazykem svých čtenářek a zapojovala zkušenosti ze svého vlastního života. Prosazovala názor, že snaha o osvobození dělnictva jde ruku v ruce s bojem za svobodu žen. Jako prostředky pro získání publika i nových následovnic své politické orientace užívala přesvědčivou a věcnou argumentaci, ironická srovnání, sledovala aktuální kauzy, a především vynikala svou vášní pro svůj záměr. Velkému zájmu a ohlasu se těšily hlavně články pojednávající o životě žen a dětí v kapitalistické ČSR nebo reportáže ze Sovětského svazu, kde Jabůrková studovala a kam posléze několikrát zavítala. Sovětský svaz byl pro ni vzor budoucnosti Československa. Pro svou neústupnost a explicitní vyjadřování kontroverzních názorů byla *Rozsévačka* přísně cenzurována. V roce 1929, 1931 a 1933 bylo dokonce vydávání listů na půl roku pozastaveno. Jožka Jabůrková ze stejných důvodů stála rovněž několikrát před buržoazním soudem a po příchodu nacistů patřila k prvním zatčeným komunistům (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 130-131).

Dalším listem pro ženy proletářky byla slovenská *Proletárka*, jejíž založení inicioval Klement Gottwald. Ten měl velký zájem na rozvoji a zvýšení počtu žen komunistek, což ovlivňovalo jeho činnost a angažovanost za první republiky. Časopis *Proletárka* s dvoutýdenní periodicitou vycházel od listopadu 1922 jako příloha časopisu *Hlas ľudu*, od roku 1924 se však stal samostatným titulem. První (nutno

dodat, že neplacenou) šéfredaktorkou listu se stala Barbora Rezlerová-Švarcová, v roce 1925 po ní redigování převzala Gizela Koláriková. Díky této ženě se úroveň časopisu oproti minulým číslům zvedla, čemuž napomohlo rozšíření o dopisovatelské rubriky. Po Kolárikové se vedení ujala Zuzana Holanová. V otázce nákladu nejsou bohužel k dispozici početnější data, dochoval se pouze údaj o výši nákladu v roce 1924, který činil kolem 2000 výtisků. *Proletárka* obsahovala pestré a bohaté rubriky. Řadí se mezi ně například Organizácia věnující se aktivitám agitačních výborů žen, Domácnosť obsahující rady k hygieně, výchově dětí či zdraví, Škola komunistiek pojednávající o marxisticko-leninském učení, nebo Maloroľnička propagující vznik malozemědělských organizací. Časopis se soustředil na vybudování rozsáhlé sítě dopisovatelek, jejichž příspěvky vycházely v rubrice s názvem Dopisy. Čtenářky se zde dozvěděly informace o práci, problémech a obecně o životě žen proletářek i z těch nejspodnějších vrstev. Redaktoři *Proletárky* byli za svou činnost pronásledováni a časopis se podobně jako *Rozsévačka* rovněž nevyhnul přísné cenzuře (Beránková, M., Křivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 142-144).

### 1.6.6 Žena novinářka

Žena působící jako novinářka byla i po vzniku samostatného Československa poměrně nezvyklým jevem. Jednotlivé případy žen, které si vydělávaly psaním (nejčastěji ve specializovaných ženských časopisech), existovaly již za dobu Rakousko-Uherska, ovšem jednalo se o ne zcela častý fenomén. V tomto odvětví tradičně dominovali muži. I když se po vzniku ČSR počet žen redaktorek postupně zvyšoval, byla pro ně typická práce novinářky ve společenských listech nebo tisku určenému ženám. Málokdy měly přístup do ekonomické nebo politické části periodik. Ženy se věnovaly výhradně ženským rubrikám (výjimečně rovněž kultuře) a představa, že by se podílely na výše zmíněných částech listu, byla nemyslitelná. Novinářky tuto roli přijímaly s tím, že se snažily alespoň o co nejvyšší kvalitu svěřených oddílů. Možnost dostat se i do jiných rubrik než výhradně těch „ženských“ podkopávala i pověst ženské žurnalistiky, která byla obecně považována za podřadnou a ženy novinářky nebyly pokládány ve většině případů za adekvátní konkurenci mužům (Jiráček, Kopplová, Wolák, 2011, s. 41-42). Dalším problémem byl pohled na ženy jako na ty, které by se měly v první řadě věnovat péči o domácnost. Novinářky tento názor většinou nezastávaly, což vedlo k paradoxu, že ženy, jejichž prioritou bylo

zaměstnání a kariéra, vytvářely obsah pro ženy, jejichž hlavní náplní dne byla právě domácnost a péči o ni.

Kromě poměrně slušně honorované práci na stálý poměr v určitém periodiku existovala i možnost práce na tzv. volné noze, kterou nemalý počet novinářek (ať už dobrovolně nebo ne) využíval. Jednalo se o výrazně horší pozici, a to z hlediska „podřadného postavení“ v žurnalistické hierarchii, nejistého a nepravidelného výdělků i hrozícího malého pracovního vytížení. Kvůli uvedeným omezením, které ženám určovaly velmi malé pole působnosti, na tom byly navíc finančně hůře než muži novináři na volné noze. Situaci si novinářky částečně kompenzovaly spoluprací s více než jedním či dvěma listy. To obnášelo přibližně desítku článků týdně, což bylo více než běžná pracovní náplň stálých redaktorů, zároveň za to novinářky na volné noze dostávaly dvakrát menší finanční odměnu (Jiráček, Kopplová, Wolák, 2011, s. 47).

Mezi nejvýznamnější novinářky doby patřily mimo jiné Milena Jesenská nebo Zdena Wattersonová. Jesenská působila jako redaktorka v deníku *Tribuna*, následně vedla ženskou rubriku v *Národních listech*. Zároveň psala pro *Pestrý týden* a přispívala i do *Lidových novin*, *Přítomnosti* nebo *Světa práce*. Svým stylem žurnalistiky, rozhledem i politickými názory se zařadila mezi nejvýznamnější novinářky první poloviny 20. století (Bednařík, P., Jiráček, J. a Barbara Kopplová, 2011, s. 158). Kromě politiky se věnovala i ženským tématům, zejména módě. Pracovala například jako módní a společenská dopisovatelka v uvedených *Lidových novinách* (Burešová et al., 2009, s. 267).

Wattersonová byla velmi vzdělanou a nadanou novinářkou, jež se rozhodla přestěhovat do Paříže, což ji donutilo pracovat na volné noze (předtím byla zaměstnána v listu *Tribuna*, kde působila jako korespondentka i po změně bydliště). Brzy změnila své působiště na USA, odkud spolupracovala s *Národními listy*, týdeníkem *Pestrý týden* nebo *Světózorem*. Kvůli složité osobní situaci se ale rozhodla vrátit do ČSR, kde pracovala jako vedoucí ženské rubriky v listu *Prager Presse*. V roce 1931 se opět vydala do Paříže, tentokrát si ovšem domluvila spolupráci pro jistotu s několika periodiky – kromě *Prager Presse* to bylo např. *České slovo* či *Pestrý týden* (Jiráček, Kopplová, Wolák, 2011, s. 44-46). Wattersonové nevyhovovalo působení na jednom místě, ráda cestovala a často měnila své bydliště, a tak i přes nevýhody, které práce na volné noze skýtala, ji tato možnost lákala více. Mnohé novinářky však radši volily jistotu v podobě pevného platu a stálého místa.



### 1.6.7 Cenzurní praxe

I když se za první republiky žurnalistika rychle rozvíjela a vznikalo mnoho nových titulů, cenzura ustanovená za Rakousko-Uherska stále platila. Vše se odvíjelo od zásadních zákonů, které určovaly omezení a následky nedodržení povinností. Jedná se o Ústavní listinu a zákon o mimořádných opatřeních, Zákon na ochranu republiky a v neposlední řadě o Tiskovou novelu. Na základě těchto zákonů, které nepovolovaly svobodu slova v plné míře a umožňovaly následnou cenzuru, byly tedy prováděny konfiskace neboli zabavení určitých nevyhovujících částí, které se nesměly publikovat. Zakázána byla cenzura předběžná, což znamená, že cenzoři nemohli předem rozhodovat o tom, jaký obsah povolí a jaký ne. Měli ale moc zabavovat již vytištěné exempláře (i když nebylo výjimkou, že se tyto výtisky přece jen ke čtenářům dostaly). Na prvním místě v počtu a síle cenzurních aktivit byl komunistický tisk, dále se jednalo o tisk německých nacionalistů a klerikálů. Nepovolovaly se články a jakékoliv příspěvky, které by mohly ohrozit současnou vládu (podle zákona se jednalo o „nedovolené zpravodajství“ a „šíření nepravdivých zpráv“). Cenzurní aktivita byla ovšem namířená proti předem určeným listům a probíhala tedy nerovnoměrně. Výjimkou nebylo, že byl určitý článek zakázán v komunistickém tisku, zatímco ten samý článek ve stejném znění mohl být bez problému zveřejněn v buržoazním nebo reformistickém listu (Beránková, M., Krivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 73-75, Tomášek, D., 1994, s.7). Rovněž platilo pravidlo, že v Praze byla konfiskace nejméně přísná. V Ostravě už se jednalo o tvrdší zásahy a vůbec nejsilněji se cenzura projevovala na Slovensku. Dá se proto říci, že čím dále od Prahy, tím neúprosnější státní aparát byl. Kromě zabavování celých článků bylo součástí cenzury také zastavování celých listů, tiskové opravy a vysoké pokuty. V roce 1929 se zrealizovala ještě další forma perzekuce proti komunistickému a pokrokovému tisku<sup>3</sup>. Jednalo se o zákaz prodeje těchto listů v tabákových prodejnách a na nádražních stáncích a knihkupectvích. Z důvodu tlaku lidí na postup proti nacistickým tendencím nakonec Ministerstvo vnitra v roce 1938 uvolnilo prodej *Rudého práva* (Beránková, M., Krivánková, A. a F. Ruttkay, 1988, s. 73-75, Tomášek, D., 1994, s.7).

---

<sup>3</sup> Název pokrokový tisk byl odvozen od Pokrokové strany založené studenty na konci 19. století, která si kladla za cíl změnu poměrů v tehdejších státním zřízení (Čížek, 1894, s. 16). Přeneseně se pak za pokrokový považoval takový tisk, který požadoval radikální transformaci stávající situace (zejména politické, ale i sociální a kulturní).

## 2. Praktická část

### 2.1 *Téma a cíle výzkumu*

Základem praktické části této diplomové práce je vlastní mediální výzkum. Jeho jádrem je obsahová analýza vybraných časopisů pro ženy, které vycházely v období první republiky, tedy mezi lety 1918 až 1938. Vybrala jsem takové tituly, které jsou ještě stále k dispozici pro veřejnost, a tedy jsem si je mohla vypůjčit. Ve výzkumu popisují, jak jednotlivé časopisy pro ženy pojmají „typicky ženská témata“ a jakým se věnují nejvíce. Mým cílem je zhodnotit, zda se články v této oblasti v jednotlivých časopisech liší, jaká témata nejčastěji časopisy zveřejňovaly a co tedy nejvíce zajímalo a zároveň formovalo ženy jednotlivých skupin. Mezi zkoumaná témata patří péče o domácnost, vaření, zdraví, péče o tělo, móda, výchova dítěte, vztahy, intimní život. Z uvedených cílů jsem zformulovala tyto výzkumné otázky:

1. Věnují se všechny zkoumané časopisy ženským tématům?
2. Jakým způsobem se liší témata těchto článků v jednotlivých časopisech?

Po stanovení výzkumných otázek jsem určila tyto základní hypotézy, které výsledek provedeného výzkumu potvrdí nebo zamítne:

H<sub>1</sub>=Ženské časopisy se typickým ženským tématům věnují.

H<sub>2</sub>=Časopisy pro dělnické ženy se nejčastěji věnují péči o domácnost.

H<sub>3</sub>=Časopisy pro venkovské ženy se nejčastěji věnují výchově dětí.

H<sub>4</sub>=Časopisy pro měšťanské ženy se nejčastěji věnují módě.

## 2.2. Metodologie

Jako metodu výzkumu jsem zvolila kvantitativní obsahovou analýzu doplněnou analýzou kvalitativní a deskriptivní, abych postihla všechny důležité prvky článků, abych zodpověděla všechny výzkumné otázky a v neposlední řadě, aby byly články a zvolená problematika popsána co nejkompaktněji.

Obsahová analýza je vhodná především z toho důvodu, že dovoluje probídat velké množství textů, což je případ i této práce, která analyzuje velké množství článků za relativně dlouhé časové období.

Tento druh analýzy je typický svou strukturovaností a systematičností, kdy má výzkumník předem jasně dáno, co a jak konkrétně bude zkoumat. Kvantitativní typ analýzy je založený na kvantifikaci prvků ve zkoumaných textech – ať už se jedná o počet článků, určitých slov či frází, nebo například velikosti zkoumaných jednotek. Jejím výsledkem je „...*kvantitativní popis výskytu vybraných znaků ve zkoumaných textech*“ (Sedláková, 2014, s. 295). Právě z toho důvodu jsou výsledky takovýchto analýz jednoduše ověřitelné. Existují dva druhy obsahové analýzy, a to konceptuální a relační. V této práci je využit první jmenovaný mód, kdy není zohledňován vztah mezi sledovanými koncepty tak, jak je to právě v relační neboli vztahové analýze. V obou případech je ovšem využíváno kódování jak zjevného, tak skrytého obsahu. Kódování obecně je při tomto druhu výzkumu zásadní a představuje značnou část práce. Spočívá v hledání stanovených údajů v textu, kterým následně přidělujeme číselné hodnoty podle kódovacího klíče. Je zřejmé, že se většinou nepracuje s celými vydáními zkoumaných médií, ale vybere se menší, tzv. kódovací jednotka. V případě této diplomové práce se jedná o článek, který se věnuje jednomu z témat: péče o domácnost, vaření, zdraví, péče o své tělo, móda, výchova dětí, vztahy, intimní život. Kódovací jednotky jsou tedy články, jejichž hlavní téma je jedno z výše uvedených. Zjištěné údaje se pak zaznamenávají do kódovacího archu podle předem připravené kódovací knihy (v té jsou uvedeny proměnné, kategorie a číselné hodnoty, které proměnné nabývají) (Sedláková 2014, s. 295–296, 313, 315).

Předem jsem si tedy určila několik proměnných, jejich kategorie a číselné kódy těchto kategorií. Proměnné jsou nejprve identifikační – tj. název časopisu, rok vydání a měsíc vydání. Posléze následují proměnné zaměřující se na hlavní a případné vedlejší téma a autora článku.

Aby se ovšem nejednalo pouze o suchý výčet počtu určitých témat, je součástí výzkumu i určitý kvalitativní rozměr. Ten dává výzkumníkovi větší volnost, méně ho svazuje a dovoluje mu využít vlastní dedukce, deskripce, intepretace dat a podobně (Sedláková 2014, s. 328-329). V tomto případě spočívá nejen v kódování článků, ale rovněž v jejich pročítání a zaznamenání toho, jakým způsobem jsou články psány, jak jednotlivé časopisy vypadají z hlediska struktury, grafiky, jaká byla cena apod. V některých ohledech jde i o subjektivní hodnocení, které je právě z toho důvodu zkombinováno s výše popsanou kvantitativní analýzou.

### 2.3 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem si díky předvýzkumu určila ty časopisy, které se určitým způsobem hlásí k specifické skupině žen (ať už se jedná o hlavičku listu specifikující politickou stranu či náboženství, nebo obsah). Vzhledem k tomu, že se jedná o časopisy staré téměř sto let, bylo nutné vzít v potaz i jejich dostupnost. V Národní knihovně České republiky jsem proto ještě před odevzdáním tezí prozkoumala, které časopisy jsou mi k dispozici a podle toho jsem vybrala vzorek výzkumu. Nakonec jsem zvolila tyto listy: *Rozsévačka*, *Komunistka*, *Česká žena*, *Křesťanská žena*, *Ženský svět* a *Hvězda československých paní a dívek*. Zkoumala jsem každé vydání od roku 1918-1938, ovšem s tím omezením, že některé ročníky již nejsou veřejnosti k dispozici, a proto jsem byla nucena analyzovat u některých listů jen několik let. Konkrétně jsem analyzovala tyto ročníky: u *Rozsévačky* 1926-1931 a 1933-1938, u *Komunistky* jediný rok, který jsem si mohla půjčit, tedy 1926, u *České ženy* roky 1918-1927, u *Křesťanské ženy* rok 1932 a 1936, u *Ženského světa* 1918 a 1923-1930 a u *Hvězdy československých paní a dívek* roky 1929, 1934 a 1935. V těchto letech jsem tedy zkoumala každé vydání uvedených časopisů. Celkem bylo analyzováno 1910 článků.

## 2.4 Výsledky analýzy

Na počátku vydávání časopisu *Rozsévačka* (v roce 1926) se v listu nevyskytují v podstatě žádné jiné články než politická agitace, rady, jak jednat, co je potřeba udělat, aby byla společnost taková, jakou ji proletáři chtějí, a podobně. Žádné články se nevěnují „relaxačním tématům“, všechno je silně zabarveno politikou a rozhodně se nejedná o žádné „lehké čtení“, u kterého si čtenářka odpočine. Jsou zde i zprávy z domova a ze světa, vždy však se zatížením na komunistickou stranu. Oproti dnešním časopisům jde zde silně vidět osobní záměr autora (většinou autorky), který dává explicitně najevo, radí a povzbuzuje čtenářky k úkonům a k akci. V rubrice Listy dělnic hned v druhém čísle čtenářky nabádá jedna z přispěvatelk, ať nečtou „měšťácké časopisy, které vás hledí jen smířit se s nepřitelem“ (*Rozsévačka*, 1926, číslo 2, strana 6). Negativní kritika jiných časopisů rozhodně není výjimkou, objevuje se často v dopisech od čtenářek listu.

Jak bylo zmíněno výše, časopis *Rozsévačka* se často setkával s cenzurou. Čísla, která cenzoři určitým způsobem upravili, jsou jasně označena – pod názvem časopisu je totiž uvedeno: *Po konfiskaci nové, opravené vydání* (*Rozsévačka*, 1926 číslo 5, strana 1). Po cenzuře se v časopisu vyskytují velké bílé odstavce. Od 25. října 1928 už není po provedené kontrole místo zakázaných článků jen prázdné okno, ale je zde napsáno „Zabaveno“.

Časopis vycházel v rozsahu osmi stran, později (od roku 1926) míval výjimečně i 10 stran (5 dvoustran). Obsah byl v každém čísle téměř totožný. Jednalo se převážně o rady a povzbuzení k tomu, jak netrpět tise, ale nahlas říct a konat potřebné, aby ženy a obecně proletáři dosáhli kýžených změn.

*Komunistku* a posléze *Rozsévačku* doplňovala příloha s názvem *Popelka*, jež měla pouhé dvě strany a román na pokračování (na dvě strany jednoho listu). Na této příloze není uvedena periodicita ani datum. Obsahovala povídky, příspěvky čtenářek, rady a krátké pohádky pro děti. Objevuje se zde i jakési módní okénko s návrhy, jak ušít šaty pro dospělé i děti s nákresem a podrobným postupem. Někdy jsou tyto popisy velmi dlouhé a podrobné, jindy jsou naopak až příliš stručné.

Od roku 1928 je na každé titulní straně velká fotografie nebo obrázek. Nově se v časopise objevuje také rubrika Pro naše hospodyně, která přináší i praktické rady, které se dosud vyskytovaly jen v příloze *Popelka*. Od tohoto roku je rovněž list

vydáván ve zvětšeném formátu než doposud, s obrázkem na titulní straně i uvnitř a s bohatším obsahem. Cena, 50 haléřů, zůstala stejná.

V rubrice věnované hospodyním byly publikovány recepty se zaměřením na levnější potraviny. Autorky receptů zde explicitně říkají, co a jak vařit v ohledu současných vysokých cen, které jsou pro proletářky příliš velké. Časopis obsahoval tyto rubriky: Úvodní článek, Listy dělnic, Pro naše hospodyně, Rozmanitosti, a nakonec Veselý koutek. Postupem času se v listu stále častěji objevují malé fotografie.

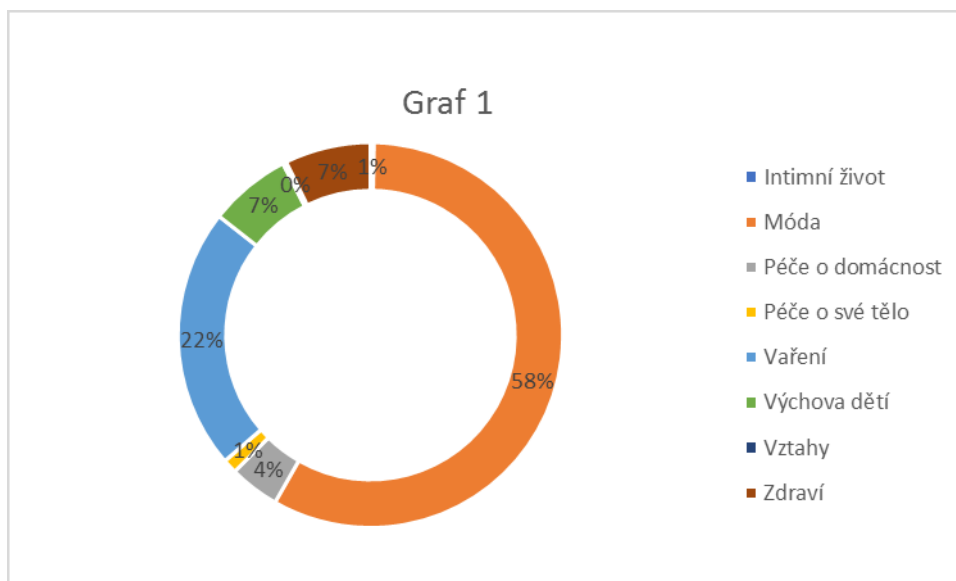
V roce 1929 střídá rubriku Pro naše hospodyně rubrika Dělnická domácnost, která vychází na poslední straně. V témže roce je z pozice šéfredaktorky odvolána Helena Malířová a střídá ji Josefa Jabůrková. V červnových vydáních již rubrika Dělnická domácnost vůbec není. Následně bylo vydávání časopisu pozastaveno, a to až do konce roku 1929.

Od ledna roku 1930 časopis opět vychází pravidelně. V tomto roce již čtenářky v listu nenaleznou rubriku Naše hospodyně nebo Dělnická domácnost. Pod názvem Domácí šatna se zde vyskytuje už pouze návrh a návod na šití oblečení.

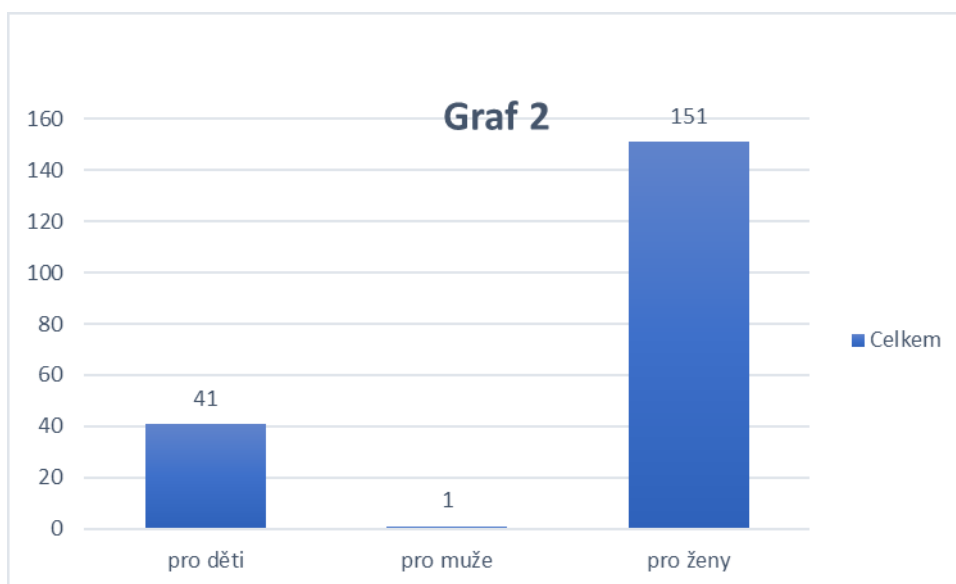
S nástupem Jabůrkové se objevují rozsáhlejší články, mnohdy přes celý list. Od roku 1933 se rozsah *Rozsévačky* rozšířil na 12 stran. Nově je součástí rubrika Rozsévačka dětem a Děti ulice (s podtitulem Román proletářské mládeže), nejsou ovšem v každém čísle. Na poslední stránce je pak obsah pro ženy jako móda atd., ovšem jen v podobě jednoho či dvou kratších článků. Na poslední straně společně s módou se publikovala inzertní sdělení. Začíná se objevovat reklama, která vypadá jako běžný článek, ale je podepsána inzerující firmou (např. Sochor). V tomto roce se do časopisu začíná dostávat i více politiky týkající se fašismu, obavy o budoucnost, hrozba války a podobně. Od prosince do května 1934 pak byl tisk časopisu opět pozastaven. Od 20. června 1934 rediguje časopis místo Jabůrkové Anna Becková.

Od roku 1935 má list podtitul „*Týdeník pracujících žen*“. Cena zůstává stále na půlkoruně. Od července přibyla do obsahu nová příloha s názvem Rady pro naše maminky, která přinášela články v oblasti, módy, vaření atd.

Z analýzy vyplynulo, že nejčastějším hlavním tématem článků (z těch, které jsem vybrala do kódovací knihy) je móda (58 %). Obrovský rozdíl mezi počtem těchto článků a ostatních lze vidět v Grafu 1.



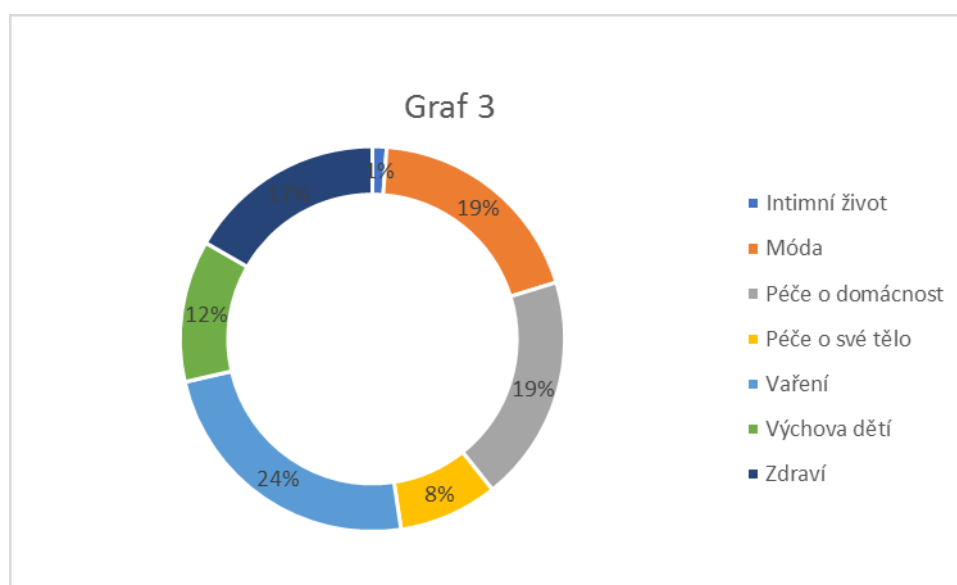
Jak již bylo zmíněno, týkala se především návodů na to, jak ušít určitý druh oblečení. Články přinášejí módní a zároveň praktické kusy oblečení jak pro ženy, tak pro děti. Nejčastěji se zde vyskytovaly kousky pro ženy, na druhém místě byly pak návody na dětské oblečení a pouze několik málo návodů se týkalo oblečení pro muže. Konkrétní čísla můžeme vidět v Grafu 2.





Na druhém místě z témat je co do počtu vaření. Jde ve většině případů o recepty na levná a nenáročná jídla, která splňovala požadavek kvantity za nízkou cenu a minimum času. Na třetím místě je pak výchova dětí. Tyto články jsou věnovány tomu, jak vychovat správnou socialistickou mládež, jak ji burcovat ke správnému socialistickému postoji apod. Často se vyskytují i články hovořící o škodlivosti víry, o způsobech vyučování a příkladném chování komunistické mládeže. Jako doplnění uvádím rovněž anonymitu autorů či autorek. Analýza ukázala, že celých 77 % všech zaznamenaných článků není podepsáno. Nejčastěji podepsanou autorkou je Blažena Černá, která je ovšem podepsána pod pouhými 25 články ze všech zaznamenaných – všechny její články se týkají módy.

V nepříliš dlouho vycházející příloze *Popelka* je složení článků již o něco rozdílnější. Móda je zde překonána vařením, a to o 5 %. Stejně článků jako těch módních vyšlo v oblasti péče o domácnost. Relativní rozdělení všech témat popisuje Graf 3.



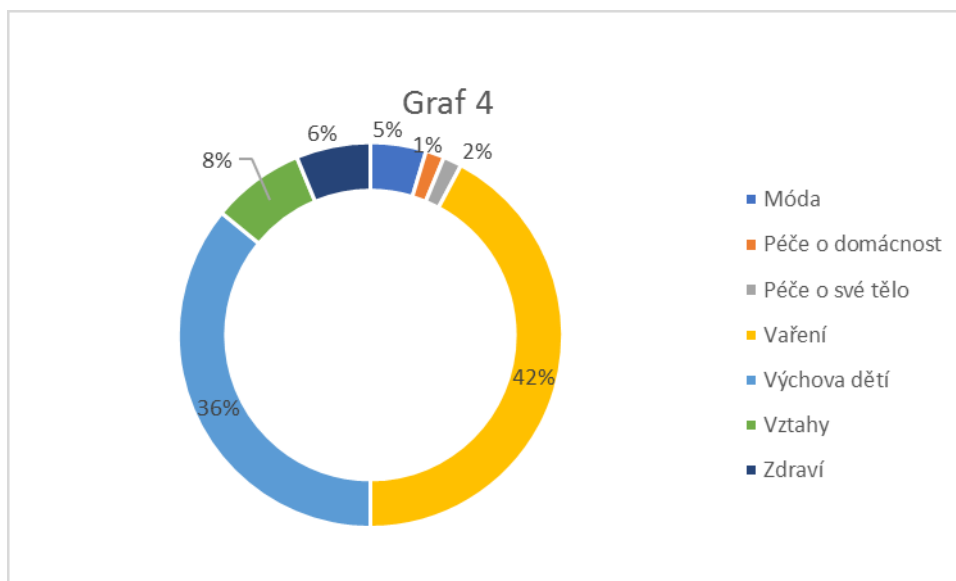
Časopis *Komunistka* vycházel od roku 1922 do roku 1926, dále pak vychází pod názvem *Rozsévačka*. Podtitul *Komunistky* zněl „*Proletáři všech zemí, spojte se*“. List obsahoval 10 stran (později 8) a byl vydáván jednou týdně. Jednalo se o silně politické periodikum. Analýza prokázala, že v *Komunistce* se klasická ženská témata ve stylu rad „jak na to“ vůbec nevyskytovala – celý obsah se věnoval politickým agitacím.

Dalším časopisem, který jsem zkoumala, je *Křesťanská žena* s jednotýdenní periodicitou. Jak již název napovídá, jde o periodikum primárně určené českým

věřícím ženám. Tento fakt uvádí i podnadpis „*List svazu katolických žen a dívek ČSR*“. Časopis byl vydáván v Brně. Jedno číslo obsahovalo 12 stran, na posledním listě se pak vyskytovala inzerce. Články se týkaly v naprosté většině případů víry a toho, jak být dobrým křesťanem, jak se správně chovat a podobně. V časopisu nechyběla menší rubrika Dětský koutek, kde dětští čtenáři našli básničky, příběhy, pohádky atd. Obsah *Křesťanské ženy* tvořily převážně povídky a příběhy s křesťanskou tematikou – většinou tyto příběhy končily určitým morálním ponaučením, které nebylo vyřčeno přímo, ale zároveň bylo pochopitelné, proč byl zrovna ten který příběh zveřejněn. V totožném stylu byla psána i rubrika Dívčí okénko, kde autorka píše nejružnější příběhy, jak si ženy svým chováním zhatily štěstí, jak se nechovaly jako správné křesťanky a jak na to doplatily. Jsou to tedy takové příběhy „pro výstrahu“. Nepravdělně se v listu se objevuje i malá rubrika Domácnost a hospodářství nebo Naše kuchyně. Někdy se taktéž vyskytuje rubrika Zdravotnictví. O výchově ratolestí se pak čtenářky dočetly v samostatné rubrice Matka vychovatelka – někdy byly publikovány přímo rady, jak pečovat o děti, někdy se jednalo jen o články mapující situaci mateřství.

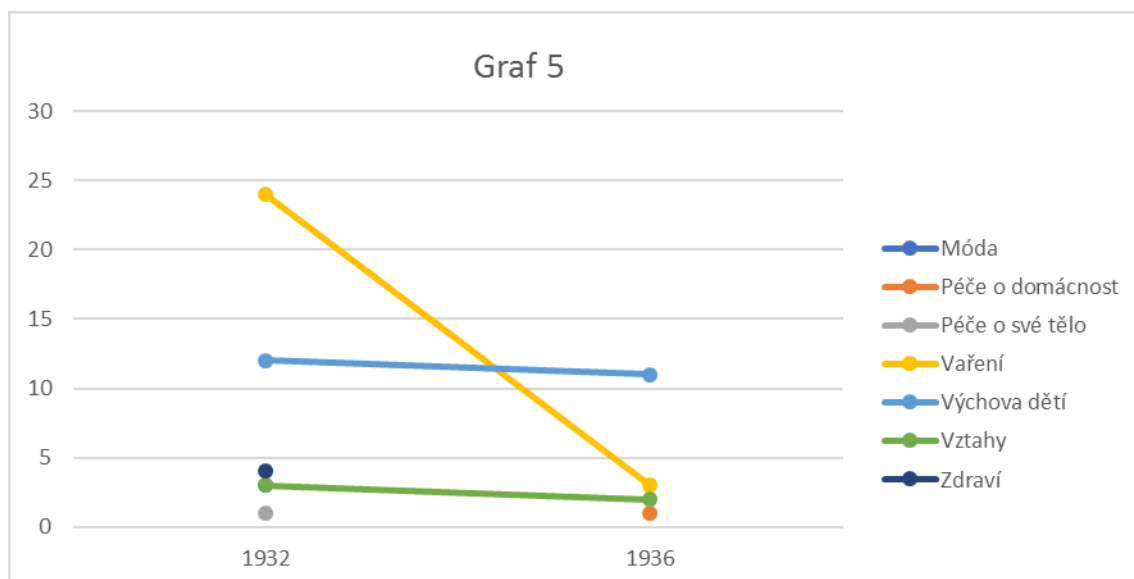
Cena časopisu byla 40 haléřů. Na rozdíl od *Rozsévačky* nebo *Hvězdy* se zde fotky a obrázky vyskytují velmi výjimečně. V roce 1935 už se kromě rad matkám a dívkám téměř vůbec nevyskytují články s dalšími tématy (vaření, péče o domácnost, zdraví apod.).

Analýza časopisu *Křesťanská žena* prokázala trochu jiné rozložení témat než u výše popsaných časopisů. V tomto listu je totiž nejčastějším ženským tématem vaření. Na druhém místě je výchova dětí, na třetím potom móda – ovšem ta následuje po prvních dvou nejčastějších tématech s obrovským rozdílem. Počet dalších témat je oproti zejména prvních dvou zanedbatelný (Graf 4).

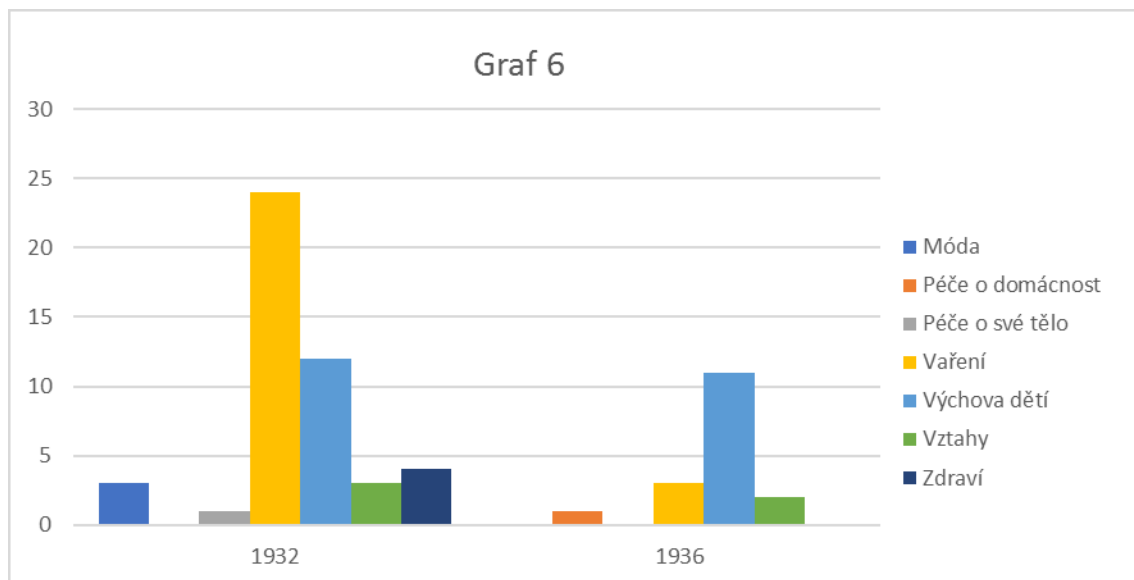


Ve sledovaném období je většina článků uveřejněna bez podpisu. Výjimkou jsou pouhé dva články – autorkou prvního je Ludmila Kolářová, druhého pak autorka, která se podepsala pouze křestním jménem Julča. Móda, která je v ostatních časopisech spíše většinovým tématem, je ve sledovaném období pouze v pěti procentech článků. Týká se rad o tom, jak se správně vychované křesťanky mají oblékat a na rozdíl od jiných listů přináší i rady, jak se naopak oblékat nemají (jedná se o vyzývavé oblečení, přílišné líčení atd.)

Poměrně zajímavé zjištění nám nabízí analýza počtu jednotlivých témat v čase. V Grafu 5 vidíme pouze témata, která se vyskytovala jak v roce 1932, tak v roce 1936. Pouze 3 ze sledovaných témat list obsahoval v obou těchto rocích, přičemž počet článků o vaření se mezi těmito lety rapidně snížil.



Některá témata, která se objevují v roce 1932, se v roce 1936 již nevyskytují vůbec. Situaci ilustruje následující graf (Graf 6). Vysvětlením je pravděpodobně stále více vyhrocená situace blížící se k válce, kdy se v listu vyskytovaly stále více nejrůznější varovné příběhy a úryvky z Bible.

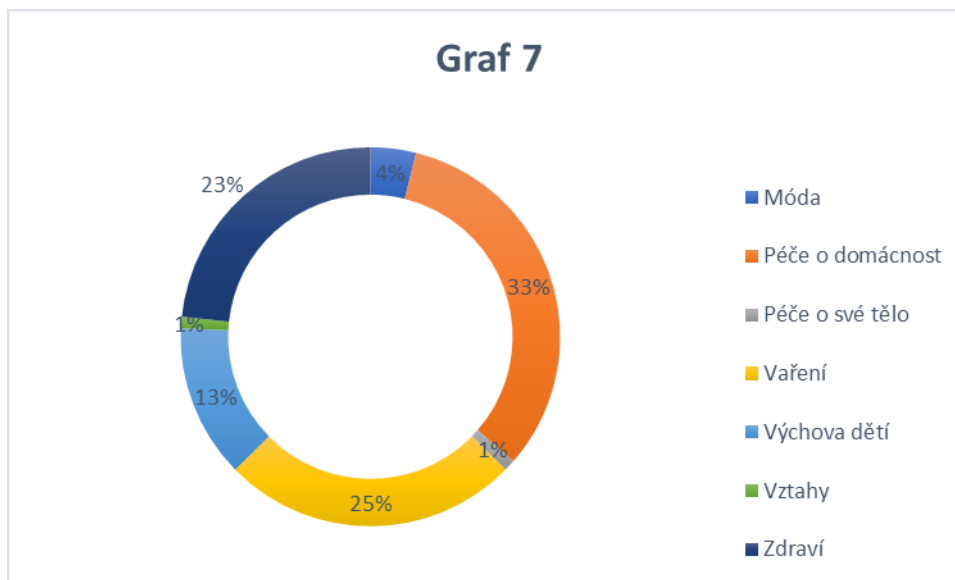


Další časopis, *Česká žena*, vycházel už před vznikem ČSR. Po vzniku vychází první pondělí jednou v měsíci. Původní cena činila 20 haléřů, postupně se ovšem zvyšovala – nejdříve na 40 haléřů, v říjnu 1920 na půl korunu a v srpnu 1921 za list čtenářky zaplatily 80 haléřů. V roce 1918 měl časopis tři dvoustrany, od ledna 1919 začal časopis vycházet dvakrát do měsíce s osmi dvoustranami, v roce 1922 se periodicita snížila opět na jednu měsíčně. *Českou ženu* redigovala Julie Vlasáková.

Články se skládaly z různých povídek a příběhů, rad ohledně domácnosti, vaření atd. Oproti výše popsaným zkoumaným listům je velká část právě těchto „ženských témat“. Dle obsahu článků časopis spadal pod Československou stranu lidovou, tedy byl určen katolickým ženám. Vycházely zde i romány na pokračování. Často se zde objevují také naučné články o původu či historii určitých látek, potravin nebo lidí (koření, hedvábí, Jan Hus atd.). V pravidelné rubrice Naše obědy se publikovaly recepty. O různých nemocech a jak se jich vyvarovat pojednávala Hlídkka zdravotní.

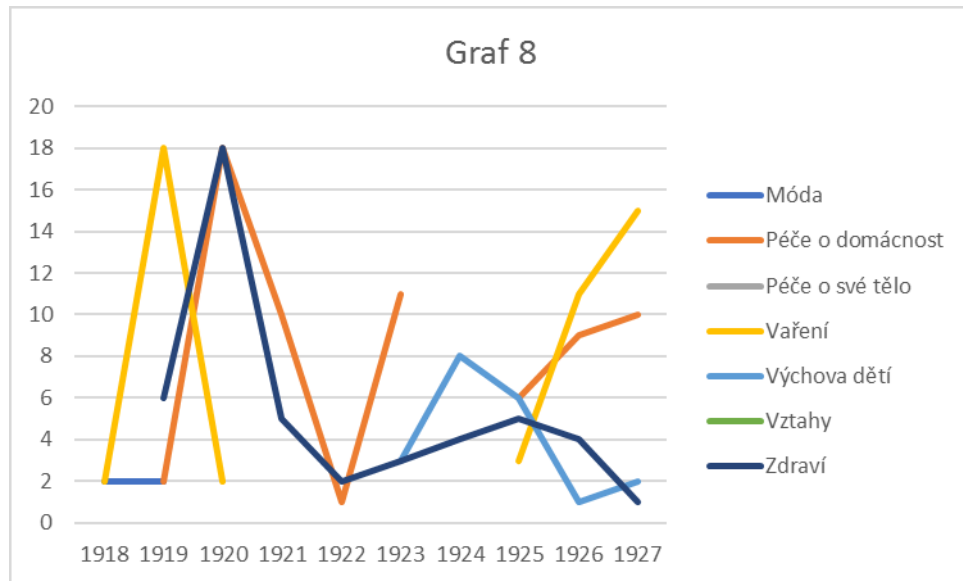
Od října 1927 *Česká žena* změnila jméno na *Naše domácnost* a začala vycházet jednou týdně. Do analýzy už jsem tento list již nezahrnula, jelikož se začal soustředit pouze na rady do domácnosti a neprezentoval se už jako obecný ženský časopis jako dřív.

Do této doby byla nejčastějším tématem péče o domácnost (tvořila 33 % ze sledovaných témat). Na druhém místě je vaření a na třetím pak zdraví, které se v ostatních listech vyskytuje pouze minimálně. Nejméně se časopis věnoval péči o tělo, vztahům a intimnímu životu ženy (Graf 7).



Ani v redakci tohoto časopisu nebylo zvykem uvádět autorky článků. Jméno, které bylo v analyzovaných článcích nejčastější, je L. Grossmanová Brodská (jedná se ale pouze o 12 z 206 článků).

V následujícím grafu lze vidět proměnu objemu sledovaných témat v čase. Graf 8 ukazuje, že některá témata se v určitých letech vyskytují a v jiných naopak vůbec. Upozorňuje rovněž na to, že rozložení témat se v průběhu let mění, přičemž je toto rozložení proměnlivé rok od roku (nemá pouze klesající nebo stoupající tendenci). Jediným konstantním tématem, které se od roku 1919 vyskytuje až do roku 1927, je móda. Naopak například vaření nebo péče o domácnost se na několik let z listu v podstatě vytrácí.



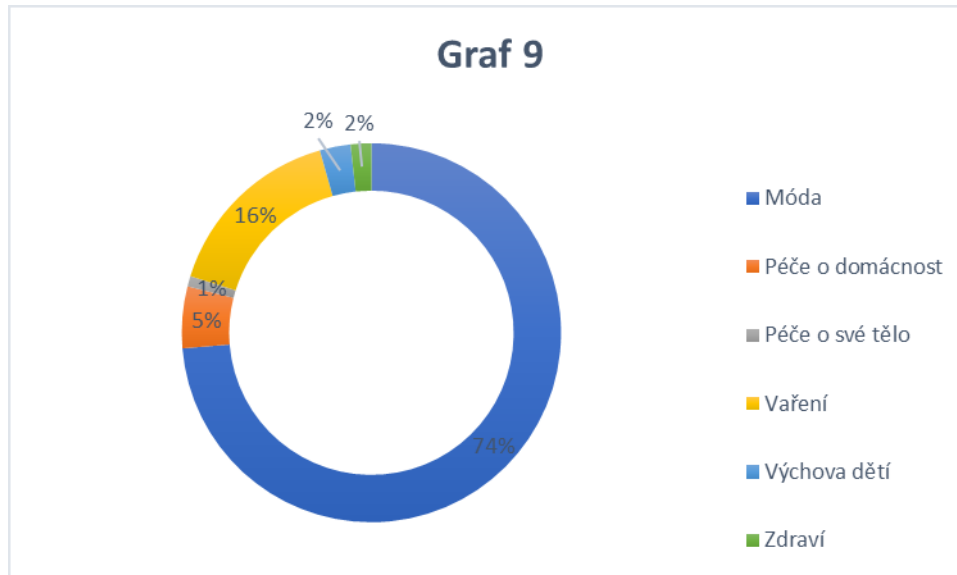
Další ze zkoumaných periodik, *Ženský svět*, vycházel už od roku 1896 a byl založen Terezou Novákovou. Jeho podtitul byl „*List paní a dívek českých*“. Jedno číslo stálo 60 haléřů a periodicita byla dvakrát měsíčně. Vydavatelkou a zodpovědnou redaktorkou byla Miloslava Sísová. Jednalo se o velice rozsáhlý časopis s mnoha oddíly – obsahoval asi 30 stran s následujícími rubrikami: Romány na pokračování, Povídky a fejetony, Ze slovanských zemí, Názory, Ženské problémy, Akademická hlídka, Ze zápisků ženy, Sokolská hlídka, Literatura, Divadlo a hudba, Výtvarné umění, Obrazy života a Zprávy. Tři poslední strany se věnovaly inzerci. Evidentně se jednalo o časopis určený vzdělaným ženám s různorodými zájmy, které se příliš netýkají domácnosti, vaření a podobně. Ani v rubrice Ženské problémy se s těmito tématy nesečkáme, většinou se jedná spíše o úvahy než přímo rady, a to například nad ženskou prací, postavení žen ve společnosti, dvojitá ženská příjmení atd. Číslo stálo 1 korunu, což je nejvíce ze zkoumaných listů, ovšem vzhledem k obsáhlosti časopisu je cena pochopitelná. Podle ceny i zaměření lze předpokládat, že byl *Ženský svět* určen spíše ženám z vyšší společnosti s vyšším příjmem.

25. ledna se v úvodu Našim čtenářkám se dočteme, že se list snaží být „*nestárnoucím, pokrokovým přítelem moderní ženy české*“ a „*hlasatelem ženské demokracie a ženské kultury československé*“ (Česká žena, 1925, číslo 1, strana 1). Ještě v roce 1921 se klasické články s radami o ženských tématech, které jsem vybrala pro analýzu, nevyskytují.

Od roku 1923 rediguje list Miloslava Sísová společně s Dr. Vlastou Borovičkovou. Kromě mnoha přeložených románů, básní a dalších literárních děl se

začíná vyskytovat i móda a další podobná témata, a to v nové rubrice Společnost a rodina. Časopis nadále vychází jednou měsíčně a stále je velmi obsáhlý – obvykle mívá 31 stran. Postupně se začínají objevovat fotografie, které nejčastěji doprovází literární díla nebo články o výtvarném umění. Někdy rubrika Společnost a rodina ve výtisku úplně chybí. Postupem času se rozsah inzerce výrazně zvětšuje, a to na posledních 4-8 stran časopisu. V roce 1925 začíná vycházet módní příloha s uvedením, že je publikována 3krát až 4krát ročně. Její rozsah byl cca 7 stran. Příloha byla součástí časopisu, a proto je zahrnuta do analýzy. Od roku 1927 se v časopise nově objevuje Módní hlídka ženského světa. Od tohoto roku rovněž vychází v menším rozsahu, za to ale dvakrát do měsíce. V roce 1929 se cena zvýšila na 3 koruny.

Nejčastějším „ženským tématem“ v časopisu *Ženský svět* byla móda. Oproti ostatním časopisům je ale celkový počet článků, které o ní pojednávají, velmi malý. Za celé zkoumané období se mu věnuje pouhých 84 článků. Například v časopisu *Rozsévačka* je takových článků (s přílohou *Popelka*) 209. Dalším ženským tématům se ovšem časopis věnuje v ještě menší míře. Na druhém místě je v počtu článků, které obsahuje, vaření se 16 %, na třetím je péče o domácnost s pouhými 5 %.



Na rozdíl od ostatních zkoumaných časopisů jsou články v tomto listu podepsány (alespoň iniciály) poměrně často. Nejčastějším podpisem jsou iniciály A.K., s minimálním rozdílem následuje jméno Lili Rivet (tato autorka se specializovala na módu a módní zpravodajství z Paříže). Do časopisu přispívala

rovněž Marja Boučková, která se věnovala módě a vaření. V roce 1930 vydal Melantrich její kuchařku *Večeře po celý rok* (*Večeře po celý rok*, Antikvariáty.cz).

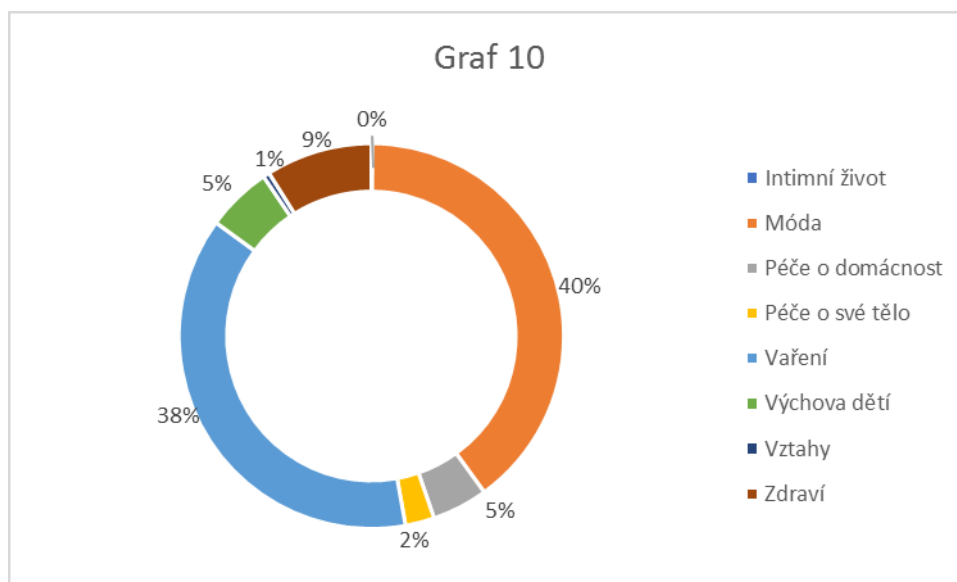
Poslední z analyzovaných listů, *Hvězda československých paní a dívek*, vycházel (pod tímto názvem) od roku 1925 do roku 1938. V roce 1929 stál jeden výtisk 90 haléřů, jednalo se ovšem o větší formát než všechny zbylé zkoumané časopisy. Časopis na první pohled zaujme svým moderním vzezřením, jsou zde fotografie k článkům i obrázky obrovských rozměrů – často i přes jednu dvoustranu. Jedná se o poměrně odlišný typ časopisu než všechny zbývající – na rozdíl od nich se *Hvězda* věnuje převážně ženským tématům jako je móda, vaření atd. Politiku nebo aktuální zprávy z domova a ze světa zde čtenářky nenašly. Časopis měl cca 20 stran plus přílohu pro venkov, která měla 3-4 strany. Časopis vycházel jednou týdně pouze označen číslem vydání bez uvedení měsíce. Velkou část listu tvořily také romány na pokračování a inzerce (ta zabírala i několik stran). Nacházíme zde výrazně provázanou reklamu s autorskými články. Často je téměř k nerozeznání, co je součástí inzerce a co není. V každém čísle se nalézá dvoustrana o módě. Z analyzovaných listů se *Hvězda* po obsahové stránce nejvíce podobá těm, které známe z dnešní doby. Podle obsahu a ceny soudě, byla *Hvězda* určena pro ženy z měst z vyšších vrstev. Takto se ostatně prezentuje i sám časopis, a to například častým výrokiem autorek „my ve městě“, který se v příspěvcích nejednou objevuje. Aby se časopis více rozšířil i mezi venkovské ženy, vznikla stránková příloha pro venkov. Zde se ovšem objevovaly pouze stručné informace o tom, kde se uskutečnila schůzka zástupců *Hvězdy* se čtenářkami a co se zde řešilo. Sám sebe časopis popisuje jako *Časopis pro pracující ženy* (*Hvězda*, 1934, číslo 433, titulní strana). V roce 1934 už příloha pro venkov není součástí listu, časopis má celkem 22 stran s tím, že inzerce je stále obrovskou složkou. V obou ročnících přes jednu celou stranu (někdy i dvě) vycházel rovněž Malý oznamovatel, kde čtenáři hledali seznámení, zaměstnance nebo zaměstnání, služby a podobně. V listu se nejvíce vyskytovaly zprávy a články ze světa celebrit, o módě a bydlení. Velkou část *Hvězdy* tvořily romány na pokračování (dlouhé přes několik stran). Také vaření je věnována celá strana.

Časopis se vyznačoval výraznou grafickou stránkou – celou titulní stranu tvořil obraz nebo fotografie a ani uvnitř listu se barevnými fotografiemi nešetřilo. Typické bylo zaměření na módní rady a tipy. Na rozdíl například od *Rozsévačky* se zde ale vyskytují módní tipy, které počítají s tím, že si je čtenářka nebude vyrábět svépomocí, ale že si je koupí (jsou zde i čísla artiklů, která má žena nahlásit

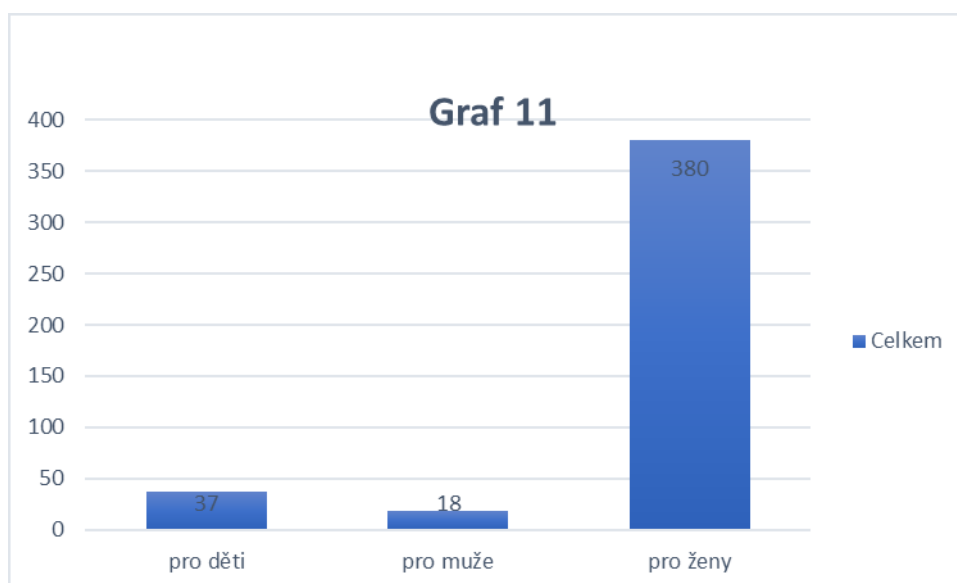


u spřáteleného obchodníka, který oblečení z časopisu *Hvězda* šije). Pouze výjimečně se čtenářka setkala s celým návodem, jak si určitý kousek sama ušít. V jiných časopisech jsou naopak málokdy inspirace s předpokladem, že by si určité oblečení čtenářka koupila.

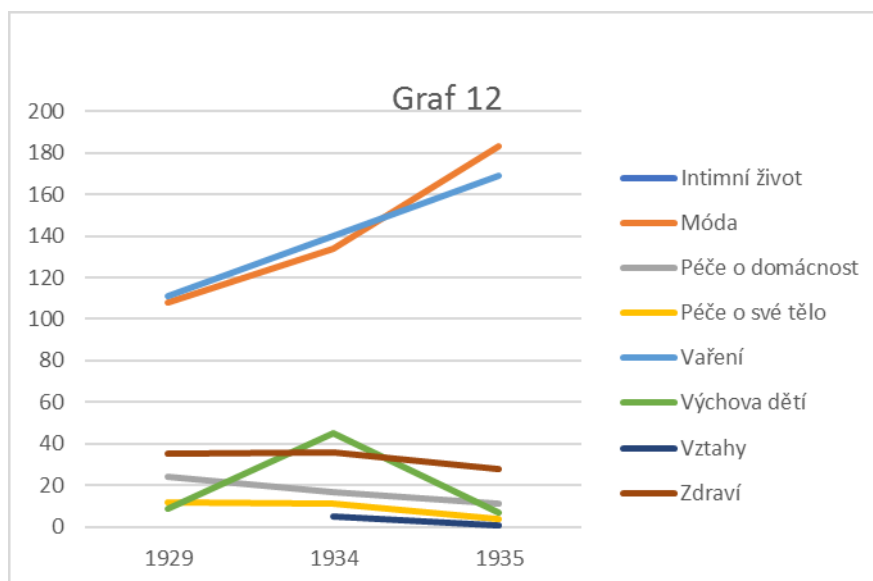
Graf 10 ukazuje rozložení témat v tomto listu. Nejvyšší zastoupení má móda (40 %), následuje vaření (38%). 9 % článků pak pojednává o zdraví.



Autorky módních příspěvků nepřinášejí jen tipy pro ženy, ale rovněž pro děti a pro muže (Graf 11). Návody a tipy na oblečení pro muže se v tomto listu vyskytují nejčastěji ze všech (ve sledovaném období se objevují 18krát).



Následující graf (Graf 12) znázorňuje měnící se počet článků s jednotlivými tématy ve sledovaných letech. Většina témat je poměrně konstantní, výjimkou je móda a vaření, jejichž počet se postupně zvyšuje.



Výsledky analýzy poskytují odpověď i na výzkumné otázky. Na první výzkumnou otázku, která se ptá, zda se všechny časopisy ženskými tématy zabývaly, je odpověď záporná. I když se předem vybranými tématy zabývá většina analyzovaných listů, nejedná se o všechny. Výjimkou je časopis *Komunistka*, který za dobu svého vydání ani jeden takový článek nepublikoval. Druhá otázka zjišťující to, zda se témata v jednotlivých listech liší, má částečně kladnou odpověď. U tří zkoumaných periodik je totiž nejčastějším ženským tématem móda, témata, která následují po ní, jsou však u časopisů různá.

Nyní se zaměřím na výsledky v ohledu hypotéz. První hypotéza říká, že zkoumané časopisy se předem určeným ženským tématům věnují. Tuto hypotézu nezamítám, jelikož se jim vybrané časopisy opravdu (s výjimkou *Komunistky*) věnují.

Druhou hypotézu s výrokem, že časopisy pro dělnické ženy se nejčastěji ze sledovaných témat věnují péči o domácnost, zamítám. *Komunistka* se nevěnuje ani jednomu z ženským témat a *Rozsévačka* se z nich nejvíce soustředí na módu.

Třetí hypotézu, která říká, že časopisy pro venkovské ženy nejčastěji pojednávají o výchově dětí, také zamítám. I když se u *Křesťanské ženy* jedná o druhé nejčastější téma, nejedná se o to nejčastější. *Česká žena* se pak výchově dětí věnuje jen okrajově.

Poslední hypotézu tvrdící, že časopisy pro měšťanské ženy se nejčastěji věnují módě, nezamítám. Opravdu se oba zkoumané časopisy z vybraných ženských témat nejvíce zabývají oblastí módy.

## 2.5. Shrnutí výsledků

Časopisy pro nejnižší vrstvu, tedy ženy z dělnické třídy, byly listy *Komunistka* a později *Rozsévačka*. Časopis *Komunistka* byl ryze politickou agitací, vyskytovaly se v něm články pouze tohoto zaměření a nebyl zde nalezen ani jeden článek, který by se zabýval typickými ženskými tématy. Přinášel jen informace o životě proletářů u nás i ve světě a zároveň budovatelské články s cílem povzbudit čtenáře k prosazování společných cílů. Tento časopis na své čtenářky tedy dle těchto skutečností nahlížel jako na ženy, jejichž jediným zájmem je nastolení změny ve společnosti. Tato změna tkvěla ve zlepšení podmínek dělnictva a převzetí moci v republice proletariátem.

Dle obsahu viděl tento list své čtenářky jako důležitou sílu k tomu, aby byly cíle proletariátu naplněny, zároveň přinášel mnoho výzev a pobízení k akci. Teprve po spojení s časopisem *Rozsévačka* se obsah výrazně proměnil a zákaznicím nabídnul i příspěvky nesouvisející s politikou. I když se stále jednalo o nejvýraznější téma, posunul se pohled na dělnické čtenářky jako na ženy, které se sice výrazně zajímají o situaci dělnictva, ale které zároveň ocení i články s praktickými radami a tématy. Podle *Rozsévačky* tyto ženy nejvíce vyhledávají módu, konkrétně návody na domácí výrobu nejrůznějších módních a zároveň praktických kousků, a to nejen pro sebe, ale i pro své děti. Z rétoriky těchto návodů jejich autorky usuzovaly, že čtenářky nemají dostatek peněz na to, aby si kupovaly módní oblečení v obchodech a že si oblečení pro sebe a své děti musejí šít samy. Zajímavé je, že je zde minimum návodů na výrobu mužských kusů. Velká část obsahu spadá pod oblast vaření, kde byly zveřejňovány recepty na levná a jednoduchá jídla. I v tomto lze najít názor autorů o čtenářkách listu, který předpokládal, že se jedná o ženy s minimem financí, které nedosáhly na drahé potraviny, oblečení apod. Dle výše zmíněného faktu, že třetím nejčastějším tématem ve sledovaném období byla výchova dětí, vyplývá, že čtenářky časopisu byly (minimálně dle názoru časopisu) často pracující matky malých dětí, které musí zvládnout jak své zaměstnání, tak péči o svoji rodinu s velmi nízkým rozpočtem. Autorky i samy čtenářky se také mnohdy samy vymezují pro listům „měšťanstva“.

Časopisy pro ženy z vesnic zde zastupují listy pro křesťanky. K tomuto kroku bylo přistoupeno z důvodu nedostupnosti časopisů určených pro venkovanky, a kvůli faktu, že lidé bez vyznání tehdy žili spíše ve velkých městech a v průmyslových oblastech, zatímco na venkově byl podíl věřících mnohem vyšší (Pospíšilová,

Přidalová, 2015). Je nutné vzít v tomto ohledu v potaz, že se proto nejedná o obraz žen na venkově obecně, ale věřících venkovanek. Časopisy *Křesťanská žena* a *Česká žena*, ač byly oba určeny katolickým čtenářkám, pohlížel na své čtenářky mírně odlišně. První ze jmenovaných vidí své publikum jako silně věřící se zájmem o články s katolickými tématy, o romány a povídky nebo úryvky z Bible. Svě mladší čtenářky zřejmě autorky listu považují za nezkušené a přinášejí jim proto rady, jak být správnou katoličkou a poučné příběhy žen, které sešly na scestí. Časopis rovněž přináší články ohledně péče o rodinu, konkrétně hlavně vaření a péči o děti. Předpokládá tedy, že venkovské věřící ženy se především staraly o svou rodinu a že jejich velkým zájmem byla péče o své ratolesti.

Časopis *Česká žena* se domníval, že čtenářky zajímá nejvíce péče o domácnost, což vyplývá nejen z přinášejících témat, ale rovněž z toho, že se časopis později začal profilovat jako list přinášející výhradně rady ohledně domácnosti. Svě čtenářky sice viděl jako katoličky, ale s tím, že není třeba je v této oblasti nijak zvlášť vzdělávat, ale spíše jim přinášet oddech a praktické rady. „Relax“ jim tedy nabízel v podobě románů a povídek. Předpokládal, že se jeho čtenářky chtějí vzdělávat, a tak zde rovněž byly publikovány populárně naučné články o nejrůznějších látkách, plodinách nebo osobnostech. Chybět nemohly ani témata z oblasti péče o domácnost (ty byly ze sledovaných nejčastější) a vaření. Podle *České ženy* se čtenářky ve velkém zajímaly také o zdraví, a tak jim předkládala mnoho článků s tímto tématem.

Obraz měšťanských žen v této práci přinášejí časopisy *Hvězda československých paní a dívek* a *Ženský svět*. Oba časopisy vzhledem ke svému obsahu i ceně pohlížejí na své zákaznice jako na moderní ženy z vyšší třídy. Zaměření jednotlivých listů se ovšem liší. *Hvězda československých paní a dívek* se soustředí zejména na čtenářky se zájmem o módu. Ta se vyskytuje v každém vydaném čísle přes několik stran textu společně s barevnými fotografiemi. Časopis vidí své čtenářky jako ženy, které si mohou nejnovější kousky dovolit zakoupit v obchodě a nemusejí se pouštět do jejich výroby (na rozdíl například od *Rozsévačky*). Oproti výše zmíněným listům autorky redakce nepředpokládají, že by zákaznice listu výrazně zajímala péče o domácnost nebo oblast zdraví či výchova dětí. Přesto je zde poměrně hodně výrazná oblast vaření, ať už se jedná o recepty, nápady na týdenní jídelníček, zajímavé postupy úpravy jídel a podobně. Z těchto faktů se dá předpokládat, že čtenářky byly (nebo to časopis předpokládal) moderní ženy spíše bez dětí, jejichž celodenní náplní péče o domácnost zřejmě není. Představa moderní ženy s menším zájmem o praktické rady

nebo zprávy je podpořena i mnoha články, které pojednávají o slavných osobnostech zejména z oblasti filmu, a naopak absencí jakéhokoliv aktuálního zpravodajství.

*Česká žena* se rovněž prezentuje jako list pro moderní ženy, avšak její obsah se od *Hvězdy* liší. Své čtenářky vidí jako vzdělané ženy s mnoha různorodými zájmy, které se snaží ve svých vydáních pokrýt. Většinu obsahu tak tvoří literatura, recenze knih, doporučení události v oblasti umění, ale i odborné články a pojednání nejčastěji o otázkách ženské emancipace. Klasickým ženským tématům se příliš nevěnuje. Předpokládá zřejmě, že péče o rodinu a domácnost není hlavním zájmem svých čtenářek, což ukazuje i na předpoklad jejich mladšího věku, kdy se mohou soustředit na své osobní zájmy a nejsou „zatíženy“ starostmi o další členy rodiny. Druhou možností je rovněž předpoklad toho, že čtenářky mají v domácnosti pomocníci. Pokud se již objevuje klasické téma pro ženy, jedná se o módu. V této oblasti se články soustředí zejména na přinášení módních tipů a informací, jak se oblékají ženy v Paříži a jaké kousky jsou nyní moderní. Jak již bylo zmíněno výše, časopisy mají i přes rozdílný obsah společný pohled na své čtenářky, které vidí jako ženy, pro které v současném životě nehraje výraznou roli péče o domácnost, ale jež mají finance a čas věnovat se svým koníčkům a zkrátka být „moderní ženou“. Je zároveň pravděpodobné, že mnoho měšťanských čtenářek chodilo do zaměstnání, netrávilo tedy celý den v domácnosti, a tak by pro ně články s tímto tématem postrádaly smysl.

## Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala tím, jaký obsah vytvářely vybrané ženské časopisy pro své čtenářky a jaké byly ženy z různých vrstev očima těchto časopisů. Teoretická část přinesla poznatky o vzniku samostatné Československé republiky, o kultuře a tisku, o ekonomické a sociální situaci a v neposlední řadě o postavení žen v tehdejší společnosti. Praktická část se následně zaměřila na konkrétní časopisy pro ženy a témata, která čtenářkám přinášela. Základem praktické části práce byla kvantitativní obsahová analýza, která se soustředila na vybrané ženské časopisy pro ženy ze třídy dělnické, měšťanské a pro věřící ženy z venkova. Tento typ výzkumu byl doplněn o kvalitativní rozměr, který dovolil přinést i další doplňující informace, které by z pouhé kvantitativní analýzy nebylo možné vysledovat.

Z analýzy časopisů pro ženy vyplynulo, že jsou jednotlivé skupiny žen pohledem časopisů odlišné. Liší se témata, která časopisy přinášejí, i rétorika, kterou ke svým čtenářkám promlouvají. Časopis určeným ženám-proletářkám *Rozsévačka* vidí své čtenářky jako pracující ženy, které se kromě svého zaměstnání musí postarat o rodinu. To vše s minimem financí, což články reflektují a často rovněž zmiňují. Kromě péče o rodinu (zejména vaření a výroby oblečení pro sebe a děti) tyto ženy především kvůli své sociální situaci zajímá i politika, a to v ohledu zajištění zájmu proletariátu. Časopisy pro katolické ženy (žijící většinou na venkově) vidí své čtenářky jako ženy se zájmem o literaturu související s jejich vírou (tedy romány, povídky, úryvky z Bible...). Předpokládají, že kromě těchto literárních děl je zaujmou články s praktickými radami, jak dobře uvařit, postarat se o domácnost a zejména, jak na výchovu dětí. Poslední skupina, ženy měšťanské, jsou pohledem časopisů moderní ženy s různorodými zájmy. Mezi ně patří hlavně móda, dále kultura, literatura a nejrůznější zajímavosti ze světa. Co naopak v obsahu časopisu chybí je zpravodajství a aktuální události nebo kauzy. Na rozdíl od ostatních časopisů nepatří péče o domácnost (kromě vaření) nebo o děti mezi častá témata. Tyto časopisy si své čtenářky tedy zřejmě představují jako mladší ženy z vyšších vrstev, které mají dostatek času i financí věnovat se svým koníčkům, kupovat si zboží s vyššími cenami a nemusí řešit starost o rodinu nebo domácnost.

## Summary

In my diploma thesis, I focused on the content of selected women's magazines and the image of women in the eyes of these magazines in the era of the First Republic. The theoretical part brought main information about the birth of an independent Czechoslovakia, its culture and the press, the economic and social situation and, finally, the position of women in the society at that time. The practical part then focused on specific women's magazines and themes that they brought to the readers. The basis of the practical part of the thesis was a quantitative content analysis focused on selected women's magazines for women from the working class, the bourgeoisie and for the religious women from the countryside. This type of research was complemented by a qualitative dimension that allowed to bring also some additional information. Analysis of women's magazines showed that each group of magazines for different class of women had various content. Magazines addressed to women-proletarians saw its readers as working women who had to take care of their family in addition to their job. All this with a minimum of finance, which articles reflected and often mentioned. In addition to family care (especially cooking and producing clothing for themselves and children), these women, especially because of their social situation, were also interested in politics, in terms of safeguarding the proletariat's interest. Magazines for Catholic women (mostly in the countryside) saw readers as women interested in literature related to their faith (such as novels, short stories, excerpts from the Bible ...). They assume that besides these literary works these women liked to read articles with practical advice on how to cook well, take care of the household, and especially how to educate children. The last group, the bourgeois women, were in the eyes of magazines modern women with diverse interests. These include fashion, culture, literature and a variety of attractions from the world. What, in contrast, was missing in the magazine's content, were news and current events or cases. Unlike other magazines, household care (except cooking) or children was not among the most common topics. These magazines seem to represent their readers as younger and upper-class women who had enough time and finances to do their hobbies, buy goods with higher prices and do not have to deal so much with family or household concerns.



## Seznam literatury

### *Knižní publikace*

BERÁNKOVÁ, M., KŘIVÁNKOVÁ, A. a F. RUTTKAY. *Dějiny československé žurnalistiky*. III. díl. Praha: Novinář, 1988.

BEDNAŘÍK, P., JIRÁK, J. a B. KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN: 978-80-247-3028-8

BILÍK, P. a L. PTÁČEK. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7

BLODIGOVÁ, A. et al. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků. výstava k dějinám českého tisku na území České republiky*. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 2002.

BUCHVALDEK, Miroslav et al. *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1986

BUREŠOVÁ, J., KOPIČKOVÁ, B., LENDEROVÁ a M. MAUR. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-988-1

ČERNÝ, F. *Kapitoly z dějin českého divadla*. Praha: Academia, 2000. ISBN: 80-200-0782-2

GEBHART, J., ŠEDIVÝ, I., et al. *Česká společnost za velkých válek 20. století (pokus o komparaci)*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN: 80-246-0742-5

JIRÁK, J., KÖPPOVÁ B. a R. WOLÁK. *Česká novinářka: k postavení a obrazu novinářek v českých médiích*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0056-7

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky*. Praha: Libri, 2000. ISBN: 80-7277-027-6

KONČELÍK, J., ORSÁG, P. a P. VEČEŘA. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-698-8

KVAČEK, Robert et al. *Dějiny Československa II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN: 80-04-21070-8

ORT, Alexandr. *Evropa 20. století*. Praha: Artista, 2000. ISBN: 80-86410-06-04

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9

ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 492 s. ISBN 80-7106-274-X

TOMÁŠEK, Dušan. *Pozor, cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury*. Praha: MV ČR, 1994. ISBN: 80-85821-16-8

VEČEŘA, P. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-4178-9

### ***Elektronické zdroje***

CEJNAROVÁ, Andrea. *Od 1. průmyslové revoluce ke 4* [online]. c2015 [cit. 2017-04-18]. Technický týdeník. Dostupné z WWW: [http://www.technickytydenik.cz/rubriky/ekonomika-byznys/od-1-prumyslove-revoluce-ke-4\\_31001.html](http://www.technickytydenik.cz/rubriky/ekonomika-byznys/od-1-prumyslove-revoluce-ke-4_31001.html)

ČÍŽEK, A. *Proces s Omladinou* [online]. [cit. 2017-05-01]. Kolín, 1894. Dostupné z WWW: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=647>

POSPÍŠILOVÁ, L. a I. PŘIDALOVÁ. *Náboženství v Česku* [online]. 2015 [cit. 2017-05-01]. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné z WWW: [http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/5.1\\_nabozenstvi\\_v\\_cesku\\_cz.pdf](http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/5.1_nabozenstvi_v_cesku_cz.pdf)

*Večeře po celý rok* [online]. [cit. 2017-05-03]. Anikvariáty.cz. Dostupné z WWW: <http://www.antikvariaty.cz/index.php?action=ShowImages&id=370072>

### ***Tisk***

Česká žena (1918-1927)

Hvězda československých paní a dívek (1929, 1934 a 1935)

Komunistka (1926)

Křesťanská žena (1932, 1936)

Rozsévačka (1926-1931, 1933-1938)

Ženský svět (1918, 1923-1930)